

**Міністерство освіти і науки України
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
Факультет обліку і фінансів
Кафедра обліку, оподаткування та управління фінансово-
економічною безпекою**

**ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
В ЕКЗАМЕНАЦІЙНІЙ КОМІСІЇ:**

**Завідувачка кафедри,
к.е.н., доц.**

**_____ Ольга ГУБАРИК
« ____ » _____ 2025 р.**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**на тему: Удосконалення системи податкового обліку і звітності на
підприємстві**

**Освітньо-професійна програма
«Облік і оподаткування»
Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»
Рівень вищої освіти: Магістр**

Здобувачка

Наталя ГОЛОВКО

Науковий керівник,

д.е.н., професор

Галина ПАВЛОВА

Дніпро 2025

ДНПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет: Обліку і фінансів

Кафедра: Кафедра обліку, оподаткування та управління фінансово-економічною безпекою

Освітньо-професійна програма: «Облік і оподаткування»

Спеціальність: 071 «Облік і оподаткування»

Рівень вищої освіти: Магістр

З А Т В Е Р Д Ж У Ю

В.о.зав. кафедри _____

«_____» _____ 2024р.

ЗАВДАННЯ

на підготовку кваліфікаційної роботи

Головко Наталя Григорівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

Тема роботи: Удосконалення системи податкового обліку і звітності на підприємстві

Науковий керівник: Павлова Галина Євгенівна, д. е.н., професор

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по ДДАЕУ від «14» жовтня 2025 року №3069

2. Термін подання здобувачем роботи: 12 грудня 2025 р.

3. Вихідні дані до роботи: Закон України про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні, Національні Положення (стандарти) бухгалтерського обліку, статистичні дані, Податковий кодекс України, облікові дані та звітність ТОВ «Сільськогосподарське підприємство ЛІДЕР-АГРО» м. Апостолове Дніпропетровської області, а також монографічні дослідження та наукові статті вітчизняних і зарубіжних авторів.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) вступ, теоретичні аспекти системи податкового обліку та звітності на підприємстві, методика відображення нарахування та сплату податків в податковому обліку і звітності підприємства, удосконалення системи податкового обліку та поліпшення процедури формування податкової звітності в системі управління підприємством, висновки та пропозиції.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) Історія сприйняття податків у суспільстві, гармонізація понять «податки», «податкова система» і «податкова політика», функціональна значимість податків за рівнями прояву, характеристика основних етапів формування податкової політики підприємства, теоретичні засади формування податкової політики підприємства, перелік діючих в Україні податків та зборів, вплив факторів на формування облікової політики підприємства, облікова політика під час формування обліково-звітної інформації, типові бухгалтерські проведення ТОВ «Сільськогосподарське підприємство «Лідер Агро»» з обліку розрахунків з бюджетом за податками та зборами, організація облікового процесу за податковими платежами (бухгалтерський облік), організація облікового процесу за податковими платежами (податковий облік), взаємозв'язок податкового обліку та облікової політики, взаємозв'язок податкового обліку та облікової політики, основні завдання облікової політики для цілей оподаткування підприємства, позиції науковців

щодо регламентації обліку розрахунків із бюджетом за податковими платежами на рівні підприємства, напрями удосконалення податкового контролю на підприємстві.

6. Консультанти розділів роботи

л	Розді	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
			завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання 10.05.2025р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
	Теоретичні аспекти системи податкового обліку та звітності на підприємстві	вересень 2025 р.	
	Методика відображення нарахування та сплату податків в податковому обліку і звітності підприємства	жовтень 2025 р.	
	Удосконалення системи податкового обліку та поліпшення процедури формування податкової звітності в системі управління підприємством	листопад 2025 р.	
	Висновки та пропозиції, вступ	грудень 2025 р.	
	Список використаних джерел, вступ, оформлення роботи	грудень 2025 р.	

Здобувачка

_____ (підпис)

Головко Н.Г.
(прізвище та ініціали)

Науковий керівник

_____ (підпис)

Павлова Г.Є.
(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

РЕФЕРАТ	4
ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СИСТЕМИ ПОДАТКОВОГО ОБЛІКУ ТА ЗВІТНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВІ	11
1.1. Основні теоретичні аспекти концепції дослідження процесу оподаткування у суспільстві	11
1.2. Сутність податкової політики підприємства та її особливості	17
1.3. Податкова звітність підприємства: структура, інформаційно-аналітичні можливості та формати контролю	23
Висновки до розділу 1	26
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ВІДОБРАЖЕННЯ НАРАХУВАННЯ ТА СПЛАТУ ПОДАТКІВ В ПОДАТКОВОМУ ОБЛІКУ І ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	28
2.1 Організаційно-економічна характеристика ТОВ «Сільськогосподарське підприємство «Лідер Агро»» м. Апостолове Дніпропетровської області	28
2.2. Облікова політика підприємства: обліковий та податковий аспекти	31
2.3. Методика побудови системи податкового обліку на підприємстві	34
2.4. Роль облікової політики в системі податкового обліку підприємства	43
2.5. Податковий контроль та штрафні санкції щодо податкової звітності	46
Висновки до розділу 2	50
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПОДАТКОВОГО ОБЛІКУ ТА ПОЛІПШЕННЯ ПРОЦЕДУРИ ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ ЗВІТНОСТІ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ	52
3.1. Напрями оптимізації облікової політики щодо податкових зобов'язань і розрахунків з бюджетом у системі управління сільськогосподарським підприємством	52
3.2. Удосконалення підходів до здійснення податкового контролю, спрямованих на запобігання помилкам у податкових деклараціях та зменшення випадків ухилення від сплати податків	61
3.3. Аналіз нових технологічних рішень і методів податкового обліку в контексті цифрового розвитку економіки	67
Висновки до розділу 3	72
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	78
ДОДАТКИ	83

РЕФЕРАТ

Тема: «Удосконалення системи податкового обліку і звітності на підприємстві».

Кваліфікаційна робота: с. 77, 11 рис., 8 табл., 8 додатків, 54 літературних джерел.

Об'єктом кваліфікаційної роботи є процес податкового обліку і звітності ТОВ «Сільськогосподарське підприємство «Лідер Агро»» в умовах сучасного податкового регулювання.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та організаційно-практичні аспекти формування, ведення та удосконалення податкового обліку і податкової звітності на підприємстві, а також механізми підвищення їх ефективності в системі управління.

Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретичних положень та розроблення практичних рекомендацій щодо удосконалення системи податкового обліку і звітності на підприємстві з метою підвищення її ефективності, забезпечення достовірності податкової інформації та мінімізації податкових ризиків.

Методи дослідження. У процесі дослідження застосовано наступні методи: метод аналізу і синтезу – для вивчення наукових підходів до трактування податкового обліку, податкової політики та особливостей формування податкової звітності; історико-логічний метод – для дослідження еволюції системи оподаткування та розвитку податкового обліку в Україні; системний підхід – для розгляду податкового обліку як комплексної багатокomпонентної системи у структурі фінансового управління підприємства; метод порівняння – для зіставлення різних підходів до формування облікової політики та організації податкового обліку.

Розроблені в кваліфікаційній роботі пропозиції можуть бути застосовані у практичній діяльності підприємств. Практичне впровадження цих рекомендацій дозволяє підвищити об'єктивність, достовірність та аналітичну цінність податкової інформації, забезпечити науково обґрунтоване відображення податкових зобов'язань і формування податкової звітності, що, у свою чергу, підвищує роль податкового обліку в системі управління підприємством.

Особистий внесок автора полягає у розробленні науково-теоретичних та організаційно-методичних засад податкового обліку та звітності, а також у формулюванні обґрунтованих висновків і практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності організації податкового обліку на підприємстві.

АНОТАЦІЯ

УДОСКОНАЛЕННЯ, СИСТЕМА, ПОДАТКОВИЙ ОБЛІК,
ПОДАТКОВА ЗВІТНІСТЬ, ПІДПРИЄМСТВО.

ABSTRACT

Topic: “Improvement of the tax accounting and reporting system at the enterprise.” Qualification work: p. 77, 11 figures, 8 tables, 8 appendices, 54 references.

The subject of the qualification work is the process of tax accounting and reporting at Leader Agro Agricultural Enterprise LLC under current tax regulations.

The subject of the study is the theoretical, methodological, and organizational-practical aspects of the formation, maintenance, and improvement of tax accounting and tax reporting at the enterprise, as well as mechanisms for improving their effectiveness in the management system.

The purpose of the qualification work is to substantiate theoretical provisions and develop practical recommendations for improving the system of tax accounting and reporting at the enterprise in order to increase its efficiency, ensure the reliability of tax information, and minimize tax risks.

Research methods. The following methods were used in the research process: analysis and synthesis method – to study scientific approaches to the interpretation of tax accounting, tax policy, and the specifics of tax reporting; historical and logical method – to study the evolution of the taxation system and the development of tax accounting in Ukraine; systematic approach – to consider tax accounting as a complex multi-component system in the structure of financial management of an enterprise; comparison method – to compare different approaches to the formation of accounting policy and the organization of tax accounting.

The proposals developed in the qualification work can be applied in the practical activities of enterprises. The practical implementation of these recommendations allows for increasing the objectivity, reliability, and analytical value of tax information, ensuring a scientifically sound reflection of tax liabilities and the formation of tax reporting, which, in turn, increases the role of tax accounting in the enterprise management system.

The author's personal contribution lies in the development of scientific, theoretical, organizational, and methodological foundations of tax accounting and reporting, as well as in the formulation of well-founded conclusions and practical recommendations for improving the efficiency of tax accounting at the enterprise.

SUMMARY

IMPROVEMENT, SYSTEM, TAX ACCOUNTING, TAX REPORTING,
ENTERPRISE.

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасні умови господарювання в Україні характеризуються високою динамікою змін податкового законодавства, цифровізацією облікових процесів, посиленням контролюючих функцій держави та зростанням вимог до прозорості фінансової інформації. За таких умов удосконалення системи податкового обліку і звітності на підприємствах набуває особливого значення, оскільки саме якісно організований податковий облік забезпечує достовірність податкових розрахунків, мінімізацію ризиків фінансових санкцій і формування передумов стабільного розвитку бізнесу.

Постійні зміни у Податковому кодексі України, реформування системи адміністрування податків, запровадження електронних сервісів (електронний кабінет платника податків, ЄРПН, е-аудит) зумовлюють необхідність адаптації підприємств до нових вимог, перегляду внутрішніх процедур обліку та оптимізації процесів підготовки звітності. Крім того, тенденції розвитку економіки воєнного та післявоєнного періоду актуалізують питання підвищення фінансової стійкості підприємств. Одним із ключових інструментів її забезпечення є раціональне управління податковими зобов'язаннями, що передбачає обґрунтоване застосування податкових пільг, правильне ведення реєстрів, своєчасне подання звітності й використання сучасних технологій для автоматизації облікових операцій.

Таким чином, удосконалення системи податкового обліку і звітності на підприємстві є актуальним завданням, що обумовлене як державними вимогами й регуляторними змінами, так і стратегічними інтересами бізнесу щодо підвищення ефективності фінансового управління. Дослідження в цьому напрямі дозволяє визначити оптимальні інструменти організації податкового обліку, підвищити якість звітності, сприяти зниженню податкових ризиків та забезпечити належний рівень економічної безпеки підприємства.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретичних положень та розроблення практичних рекомендацій щодо удосконалення системи податкового обліку і звітності на підприємстві з метою підвищення її ефективності, забезпечення достовірності податкової інформації та мінімізації податкових ризиків.

Для досягнення поставленої мети в роботі будуть вирішені наступні завдання:

- дослідити теоретичні основи системи оподаткування, розкрити ключові концепції та підходи до трактування податків у економічній науці та суспільстві;
- розкрити сутність податкової політики підприємства, визначити її особливості, принципи формування та вплив на організацію податкового обліку;
- охарактеризувати податкову звітність підприємства, визначити її структуру, інформаційно-аналітичні можливості та інструменти контролю за правильністю її формування;
- надати організаційно-економічну характеристику ТОВ «Сільськогосподарське підприємство «Лідер Агро»», окреслити основні умови його діяльності, що впливають на податковий облік;
- проаналізувати облікову політику підприємства у частині бухгалтерського та податкового аспектів, визначити ступінь її відповідності чинним нормативним вимогам;
- дослідити методiku побудови системи податкового обліку на підприємстві, оцінити порядок нарахування та сплати основних податків і зборів;
- визначити роль облікової політики в організації податкового обліку, встановити її вплив на точність податкових розрахунків та якість податкової звітності;

- проаналізувати систему податкового контролю на підприємстві, виявити типові порушення, ризики та чинники виникнення штрафних санкцій;
- обґрунтувати напрями удосконалення облікової політики щодо формування податкових зобов'язань, запропонувати інструменти оптимізації розрахунків з бюджетом;
- розробити рекомендації щодо поліпшення процедур податкового контролю, спрямованих на запобігання помилкам у податковій звітності та мінімізацію ризиків ухилення від оподаткування;
- оцінити можливості застосування новітніх технологічних рішень у податковому обліку, визначити їхній вплив на ефективність формування податкової звітності в умовах цифровізації економіки;
- сформулювати комплексний підхід до удосконалення системи податкового обліку і звітності підприємства, спрямований на підвищення ефективності управління та забезпечення фінансової стабільності.

Об'єктом кваліфікаційної роботи є процес податкового обліку і звітності ТОВ «Сільськогосподарське підприємство «Лідер Агро»» в умовах сучасного податкового регулювання.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та організаційно-практичні аспекти формування, ведення та удосконалення податкового обліку і податкової звітності на підприємстві, а також механізми підвищення їх ефективності в системі управління.

Методи дослідження. У процесі дослідження застосовано наступні методи: метод аналізу і синтезу – для вивчення наукових підходів до трактування податкового обліку, податкової політики та особливостей формування податкової звітності; історико-логічний метод – для дослідження еволюції системи оподаткування та розвитку податкового обліку в Україні; системний підхід – для розгляду податкового обліку як комплексної багатокомпонентної системи у структурі фінансового управління підприємства; метод порівняння – для зіставлення різних підходів до

формування облікової політики та організації податкового обліку, а також для оцінки змін податкового законодавства. Крім того економіко-статистичні методи, метод групування та узагальнення, метод економічного аналізу та інші.

Інформаційна база дослідження. Теоретичною та методологічною основою магістерської кваліфікаційної роботи стали наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, присвячені питанням податкового обліку, податкової політики підприємств, організації податкової звітності та податкового контролю. Інформаційну базу дослідження сформували також нормативно-правові акти України у сфері оподаткування та бухгалтерського обліку, методичні рекомендації контролюючих органів, матеріали науково-практичних конференцій, сучасні аналітичні та статистичні джерела щодо функціонування податкової системи.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у поглибленні теоретичних засад й удосконаленні системи податкового обліку і звітності на підприємстві. Основні положення кваліфікаційної роботи, що визначають її наукову новизну, полягають у наступному:

набули подальшого розвитку:

- розвинуті методичні підходи до аналізу організації податкового обліку, що включають систематизацію процедур нарахування податків, оформлення первинних документів, ведення реєстрів та формування показників податкової звітності;
- уточнені критерії оцінювання якості податкової звітності, з урахуванням інформаційно-аналітичних потреб управління, ризиків виникнення податкових порушень та вимог контролюючих органів;
- сформовані підходи до визначення проблемних аспектів у системі податкового контролю, що дозволяє ідентифікувати ключові причини помилок у податкових деклараціях підприємства;
- уточнені можливості використання сучасних цифрових інструментів у податковому обліку, зокрема хмарних сервісів,

автоматизованих систем обробки податкової інформації та електронних форматів взаємодії з податковими органами.

Практичне застосування запропонованих у роботі рекомендацій сприяє підвищенню об'єктивності, достовірності та аналітичної цінності податкової інформації, удосконаленню процесів формування податкових зобов'язань і складання податкової звітності. Реалізація запропонованих заходів посилює роль податкового обліку у системі управління підприємством, забезпечує своєчасність розрахунків з бюджетом, знижує ризики податкових порушень та підвищує ефективність контролю за податковими процесами.

Особистий внесок автора полягає у розроблені науково обґрунтованих теоретичних та організаційно-методичних засад податкового обліку, податкової звітності та податкового контролю було сформульовано й обґрунтовано основні висновки та пропозиції магістерської кваліфікаційної роботи. Під час проведення дослідження й підготовки кваліфікаційної роботи здійснено апробацію отриманих результатів. Основні положення та результати дослідження були представлені й обговорені на III Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Обліково-фінансове, інформаційне та мовно-комунікаційне забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки: проблеми, пріоритети, перспективи », що відбулася на базі Дніпровського державного аграрно-економічного університету 22–323 жовтня 2025 р.

Кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, висновку та пропозицій, списку використаних джерел та додатків. Робота викладена на 77 сторінках, містить 8 таблиць, 11 рисунків та 8 додатків. Список використаних джерел містить 54 найменувань

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СИСТЕМИ ПОДАТКОВОГО ОБЛІКУ ТА ЗВІТНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

1.1. Основні теоретичні аспекти концепції дослідження процесу оподаткування у суспільстві

Теоретико-методологічне осмислення сутності податків, податкової системи, податкової політики та доктрини оподаткування й досі є одним із найактуальніших напрямів наукових досліджень як в Україні, так і за кордоном. З одного боку, їхню теоретичну природу вже розкрито з найрізноманітніших позицій, серед яких особливо виділяються управлінський та системний підходи, що стали домінантними у сучасних наукових пошуках. З іншого боку, стрімка динаміка економічного розвитку, яка супроводжується кардинальними змінами у типах суспільних відносин та способах організації людського життя, потребує нового концептуального наповнення теорії оподаткування. Особливо це стосується доктрини оподаткування – тієї галузі знання, що покликана обґрунтовувати саму природу та необхідність податків, аналізувати еволюцію й трансформацію податкових систем, а також формувати наукові засади податкової політики в контексті розвитку державності.

Історія оподаткування сягає найдавніших етапів становлення державності. Саме з цього факту випливає одна з ключових функціональних ролей податків – державотворча. Вона проявляється у двоїстій природі: податки виступають водночас і чинником, і наслідком формування певного типу держави. Поряд із цим податки завжди виконували й продовжують виконувати соціотворчу функцію, забезпечуючи системний перерозподіл фінансових ресурсів суспільства. Збір податків належить до безумовних державних монополій і є одним із фундаментальних інструментів існування та розвитку сучасної держави.

Лише у XVII столітті, у процесі поступового формування цілісних наукових шкіл та систематичного економічного мислення, з'являється власне теорія податків у тому вигляді, який ми вважаємо сучасним. Проте сама доктрина оподаткування розроблялася практично всіма видатними мислителями протягом усієї історії: від Аристотеля, Ксенофонта й Агріппи до Фоми Аквінського, Ібн Хальдуна, Нікколо Макіавеллі, Томаса Гоббса, Себастьяна Вобана, Шарля Монтеск'є, Жан-Жака Руссо, Сімонді, Жана-Б. Сея, Вільяма Петті, Адама Сміта, Давида Рікардо, Джона Стюарта Мілля та багатьох інших. Примітно, що саме їхні ідеї й досі становлять концептуальну основу організації сучасних податкових систем і формування фіскальної політики держави [23,24, 32, 34,].

На рис. 1.1 схематично відображено еволюцію суспільного сприйняття податків протягом історії залежно від: способів їх стягнення та подальшого перерозподілу; домінуючої філософії обґрунтування необхідності й справедливості оподаткування.

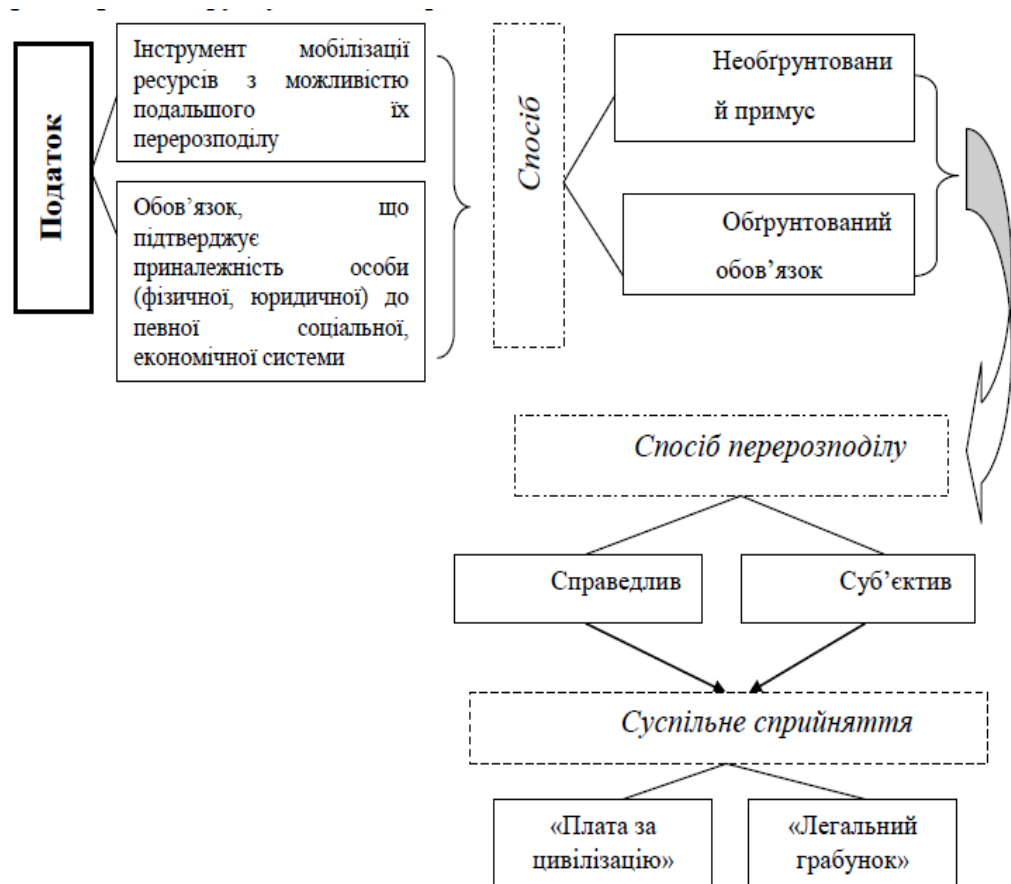

Рис. 1.1. Історія сприйняття податків у суспільстві

У процесі подальшої цифровізації та інформатизації економіки податкова система неминуче зазнаватиме суттєвих трансформацій, а зміст поняття «податок» постійно наповнюватиметься новим смислом. Щоб адекватно зрозуміти ці зміни, доцільно звернутися до еволюції найбільш впливових визначень податку.

Перші наукові концепції податку сформувалися на основі реальних історичних форм відносин між верховною владою та платниками й відображали практичний досвід оподаткування тієї епохи. Так, наприкінці XVIII століття Адам Сміт визначав податок як «тягар», що накладається державою в законному порядку з чітко встановленими розміром і строками сплати [51].

З інституціоналізацією ринкових відносин і розвитком механізмів державного регулювання економіки на перший план вийшла регулююча функція податків. Відтоді податки почали розглядатися як ключовий інструмент розподілу й перерозподілу національного доходу з метою забезпечення державних видатків, а згодом – як економічна основа існування держави та найважливіший важіль регулювання ринкових процесів.

У сучасній українській науковій літературі тривають активні дискусії щодо точного визначення податку з акцентом на його сутнісні ознаки. Зокрема, Ю. Оніщик наголошує на публічно-правовій природі податків і зборів, визначаючи їх як форму примусового відчуження власності на користь держави, що обов'язково потребує чіткого законодавчого закріплення та правової регламентації [37, 38].

Більшість сучасних визначень акцентують саме примусовий характер оподаткування.

Так, за Г. Бех та М. Кучерявенком, податок — це примусове, законодавчо встановлене відчуження частини результатів господарської діяльності суб'єктів на користь держави чи територіальної громади з метою наповнення відповідних бюджетів; такий платіж є обов'язковим, індивідуально безоплатним, безповоротним, безумовним і нецільовим [7, 29].

Натомість П. Мельник визначає податок як законодавчо закріплений примусовий механізм вилучення державою належної їй частки валового внутрішнього продукту, що виступає фінансовою основою виконання державою її суспільних функцій суспільного характеру та водночас потужним інструментом регулювання темпів і пропорцій економічного розвитку [35].

Сучасний тренд полягає в тому, що податки дедалі частіше сприймаються не лише як примусовий платіж, а й як громадянський обов'язок та інструмент підвищення загального добробуту суспільства. У цьому контексті особливого значення набувають поняття «податкова система» та «податкова політика», які відображають механізми організованої мобілізації фінансових ресурсів і їх подальшого перерозподілу.

Податкова система — це цілісна сукупність діючих у державі податків, зборів та інших обов'язкових платежів, які перебувають у взаємозв'язку, органічно доповнюють один одного, але при цьому виконують різні функції та мають різну спрямованість [24].

Податкова політика, своєю чергою, — це цілеспрямована діяльність органів державної влади зі встановлення, правового регулювання та практичного справляння податків, що здійснюється через розподіл і перерозподіл валового внутрішнього продукту з метою формування централізованих грошових фондів та забезпечення виконання державою покладених на неї суспільних функцій [55].

Окрім очевидного тісного зв'язку з бюджетною сферою, податкова політика реалізується на перетині багатьох інших напрямів державного впливу. Серед українських дослідників в Україні немає єдиної думки щодо її місця в загальній структурі державної політики: одні вважають податкову політику складовою економічної політики, інші — частиною фінансової, а третя група виділяє її як самостійний, окремий напрям загальнодержавної політики або як один із ключових структурних елементів економічної політики держави. Цю наукову дискусію узагальнює О. Корецький, який

пропонує розглядати податкову політику як органічну складову бюджетної політики, а остання, своєю чергою, є одним із основних напрямів державної фінансової політики [31]. На його думку, податкова політика, будучи частиною бюджетної, безпосередньо формує механізми мобілізації податкових доходів до бюджетів усіх рівнів і суттєво впливає на поведінку суб'єктів податкових відносин. Саме тому надмірне податкове навантаження чи недосконалість механізмів справляння часто штовхають бізнес до пошуку альтернативного, тіньового середовища для діяльності [44]. Отже, характер і якість реалізації податкової політики прямо визначають ступінь тінізації економіки – проблему, яка для України залишається надзвичайно гострою.

Таким чином, податки неможливо розглядати ізольовано: їхня сутність і функції розкриваються лише у нерозривному зв'язку з податковою системою та податковою політикою. Окремий податок сам по собі має обмежене функціональне значення. Його реальна роль і ефективність проявляються лише в рамках видового розмаїття податків, тобто в межах податкової системи. Водночас особливості мобілізації фінансових ресурсів, напрями та пропорції їх перерозподілу визначаються саме податковою політикою держави й окремих регіонів (див. рис. 1.2).

Рис. 1.2. Гармонізація понять «податки», «податкова система» і «податкова політика»

Як показано на рис. 1.2, податки, податкова система та податкова політика утворюють єдину, нерозривну взаємопов'язану структуру, яка органічно інтегрована з ключовими елементами механізму оподаткування:

платником податків, об'єктом оподаткування, податковою базою, ставкою та податковим періодом.

У переважній більшості української та іноземної наукової літератури класично виокремлюють три базові функції податків: фіскальну, розподільчу (або соціальну) та регулюючу. Поряд із цим окремі дослідники додатково виділяють стимулюючу (заохочувальну), дестимулюючу (обмежувальну), контрольну, накопичувальну, структуроформуючу, загальноекономічну та інші функції. Комплексний огляд і критичний аналіз існуючих класифікацій провів Ю. Іванов, який обстоює біфункціональний підхід і доводить, що податок як економічна категорія реалізує виключно дві фундаментальні функції - фіскальну та регулюючу [24,25].

У таблиці 1.1 представлено узагальнену характеристику функціональної ролі податків із чітким розмежуванням двох рівнів її прояву: розширеного (макроекономічного та суспільно-значущого) і конкретного (безпосередньо прикладного, інструментального).

Таблиця 1.1

Функціональна значимість податків за рівнями прояву

№ з/п	Рівень / тип функціональної значимості	Загальний опис
1	2	3
1	Розширена (макрорівнева) функціональна значимість	
1.1	Соціотворча та державоутворювальна	Створення суспільного інтересу до об'єднання ресурсів і їх цільового перерозподілу з метою оптимального задоволення потреб різних груп суспільства
1.2	Рушійна	Сприяння територіальному та секторальному розвитку економіки завдяки ефективному перерозподілу фінансових ресурсів і стимулюванню пріоритетних сфер та видів діяльності
1.3	Стабілізуюча	Забезпечення стійкості фінансово-економічної системи в умовах криз, зовнішніх шоків і нових викликів
1.4	Збалансовуюча	Обмеження надмірного споживання та підтримання макроекономічної рівноваги через фіскальні механізми
Продовження таблиці 1.1.		
1	2	3
2	Конкретна (інструментальна) функціональна значимість	
2.1	Фіскальна	Формування та зростання доходної частини державного та місцевих бюджетів

2.2	Регулююча	Стимулювання або стримування певних видів економічної діяльності, відтворення бажаних суспільних і господарських процесів
2.3	Соціальна	Досягнення більшої соціальної справедливості через прогресивне оподаткування, встановлення неоподаткованого мінімуму, надання податкових пільг, соціальних знижок і привілеїв окремим категоріям населення

Саме тому податки виконують значно потужнішу балансуючу функцію, ніж це зазвичай здається на перший погляд. Це стосується й бізнес-середовища: залежно від обсягів і структури споживання, а також від його економічних та екологічних наслідків держава може цілеспрямовано коригувати ключові параметри господарського середовища саме за допомогою податкових інструментів.

1.2. Сутність податкової політики підприємства та її особливості

Поняття «політика» історично виникло як інструмент підпорядкування індивідуальних інтересів загальносуспільним, щоб забезпечити єдність і стабільність спільноти. «Політика як сфера людської життєдіяльності відображає зіткнення інтересів різних груп і водночас їх примирення та узгодження. Вона є результатом свідомої, а іноді й довільної діяльності людей, рушійною силою якої виступає інтерес. Проте в підсумку політика виражає інтегрований, загальносуспільний інтерес».

Щодо сутності податкової політики підприємства думки дослідників суттєво розходяться:

Ф.М. Кирилюк [30], Н. В. Афанасєва [1], Н. О. Грицюк [11], Д. О. Гетманцев [12] та інші розглядають її як одну з ключових складових фінансового менеджменту компанії. Головна стратегічна мета такої політики

– законна мінімізація податкового навантаження при одночасному забезпеченні максимальної економічної вигоди для підприємства.

Вужчий підхід пропонують Т. О. Дулік [18], В. Г. Бикова [4], І. О. Бланк, Г. В. Ситник [6] та ін. Вони зводять податкову політику переважно до процесу внутрішнього податкового планування – складання оптимального графіка сплати податків і вибору найбільш вигідних форм господарських операцій.

Саме цей другий підхід найповніше розкриває зміст податкового планування: Це свідомий вибір підприємством серед альтернативних варіантів ведення діяльності та розміщення активів того варіанта, який призводить до мінімального рівня податкових зобов'язань. В основі лежить повне та грамотне використання всіх передбачених законом пільг, а також врахування позиції податкових органів і основних векторів державної податкової, бюджетної та інвестиційної політики [30].

Така оптимізація є абсолютно легітимною: платник податків має право обирати форму й спосіб укладення угод, які мінімізують його податкові платежі, не порушуючи законодавства.

Н. В. Афанасєва та А. Б. Гончарук зазначають, що ефективна податкова оптимізація повинна одночасно вирішувати дві задачі:

- мінімізувати сукупні податкові платежі як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі незалежно від обсягів діяльності;
- повністю виключити ризик штрафних санкцій завдяки правильному нарахуванню та своєчасній сплаті податків [2].

Таким чином, податкова політика підприємства – це комплексна стратегія, спрямована на максимізацію чистої вигоди власників і менеджменту саме в частині, що стосується податкових відносин з державою.

Д. Гетманцев чітко розмежовує податкову мінімізацію та ухилення від сплати податків: перша є легальним інструментом, що не порушує норм права, тоді як друга становить пряме правопорушення. До мінімізації він

відносить свідоме конструювання однієї чи цілої низки формально правомірних операцій, головною або навіть виключною метою яких є зниження податкового навантаження [13].

На підставі аналізу наукових джерел та власного бачення проблеми доцільно виокремити два принципово різні підходи до трактування й формування податкової політики підприємства.

Перший - фінансовий, або внутрішньо орієнтований підхід — розглядає податкову політику виключно як складову податкового менеджменту та фінансового управління компанією. У його центрі перебуває вплив податків на кінцевий фінансовий результат і прибутковість бізнесу. Прихильники цього напряму акцентують увагу або на поточному підвищенні рентабельності й конкурентних переваг, або на точному розрахунку й плануванні податкових платежів як рутинній «податковій арифметиці» в межах операційної діяльності. Саме цей підхід є домінуючим: переважна більшість сучасних підприємств формує свою податкову стратегію виходячи насамперед із завдання максимізації власного прибутку та мінімізації податкових витрат.

Другий - системний підхід - розглядає податкову політику підприємства не як ізольований фінансовий інструмент, а як органічну складову корпоративної культури та загальної системи управління організаційного управління.

У межах цього підходу податкова політика трактується через призму широкого філософського розуміння «політики» як свідомої, цілеспрямованої діяльності, спрямованої на прийняття відповідальних рішень у сфері оподаткування та досягнення стратегічних цілей компанії. Вона виступає механізмом узгодження індивідуальних інтересів підприємства із загальносуспільними, забезпечуючи тим самим його внутрішню єдність і цілісність, а також формує репутацію й суспільний статус бізнесу.

Таким чином, податкова політика постає як управлінська діяльність стратегічного рівня, що охоплює як внутрішні процеси, так і зовнішні

взаємодії підприємства з державними органами, контрагентами та суспільством загалом [28].

Ф. М. Кирилюк, М. І. Обушний та М. І. Хилько тлумачать мету політики як свідомо спрямовану діяльність, покликану забезпечити максимально можливу в конкретно-історичних і соціальних умовах реалізацію суспільних процесів, їх аналіз, регулювання та розвиток у напрямку, який відстоює домінуюча або опозиційна суспільна сила. Політика, за їхнім визначенням, є практичним втіленням обраної мети, що переважно відбувається через відносини суперництва (яке не обов'язково має революційний характер: політичний компроміс також є формою подолання — подолання власних амбіцій однією зі сторін, подолання взаємної нетерпимості чи конфронтації) [27].

Виходячи з наведеного, мету податкової політики підприємства слід визначати як досягнення стійкої гармонізації інтересів між бізнесом та державою, тоді як її ключовими завданнями є одночасне забезпечення стратегічного розвитку компанії й безумовне дотримання вимог чинного податкового законодавства. Реалізація цієї політики здійснюється за допомогою комплексу інструментів, що охоплює нормативно-правові акти, механізми державного примусу, а також внутрішні фактори — свідомість працівників, корпоративну культуру та етичні принципи.

Для оцінки ефективності податкової політики доцільно використовувати загальноприйняті показники податкового навантаження (частка податків у виручці, доданій вартості чи прибутку) у динаміці «до» і «після» впровадження заходів податкового планування та оптимізації.

На основі узагальнення попередніх досліджень і з урахуванням сучасних стратегічних пріоритетів бізнесу процес формування та реалізації податкової політики підприємства пропонується розглядати як послідовність трьох взаємопов'язаних етапів (див. рис. 1.3).

Рис. 1.3. Характеристика основних етапів формування податкової політики підприємства

Спочатку на стратегічному рівні визнається спільна відповідальність власників і менеджменту за довгостроковий розвиток, розробляються інтегральні сценарії економічного, соціального та екологічного прогресу компанії, створюються альтернативні моделі її майбутнього стану з урахуванням існуючої та прогнозованої податкової системи. Далі на тактичному рівні окреслюються середньострокові напрями розвитку виробництва, інвестиційні пріоритети та раціональне використання

особливих ресурсів з максимальним застосуванням наявних податкових пільг і державних стимулів підтримки підприємництва.

Податкова політика підприємства не має перебирати на себе функції, що їй не властиві, а тому принципи максимізації прибутковості, альтернативності чи агресивної оптимізації лежать поза межами її природної компетенції [28].

Саме тому створення штучних альтернативних схем «сплати» податків є безглуздом і суперечить самій природі податкової політики. Узагальнені сутнісні характеристики основних теоретичних засад формування податкової політики підприємства систематизовано в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Теоретичні засади формування податкової політики підприємства

№ п/п	Структурний елемент	Характеристика
1	Ціль	Створення та підтримка позитивного іміджу й високої ділової репутації підприємства в очах держави, партнерів і суспільства
2	Сутність	Цілеспрямована управлінська діяльність, пов'язана з прийняттям відповідальних і виважених рішень у сфері оподаткування, що водночас виступає інструментом реалізації стратегічних цілей компанії
3	Мета	Досягнення стійкого балансу та узгодженості інтересів між підприємством і органами державної влади
4	Завдання	Забезпечення довгострокового розвитку підприємства при безумовному дотриманні вимог чинного податкового законодавства
5	Засоби реалізації	Нормативно-правові акти, механізми державного примусу, а також внутрішні чинники — свідомість, корпоративна культура й морально-етичні принципи
6	Методи	Нормативно-правовий, обліковий, власне податковий та економіко-математичний методи
7	Основні принципи	Принцип єдності, принцип прозорості та принцип відповідальності
8	Види (за ступенем ризику)	Зважена (консервативна) та агресивна податкова політика
9	Етапи реалізації	Стратегічний, тактичний та оперативний етапи

Отже, розробка та обґрунтування концептуальних засад податкової політики підприємства створює міцну основу для узгодження його

довгострокових цілей з реальними результатами діяльності, а також забезпечує стійкий зворотний зв'язок і конструктивну взаємодію між бізнесом та державними інституціями.

1.3. Податкова звітність підприємства: структура, інформаційно-аналітичні можливості та формати контролю

Підготовка звітності є завершальним етапом будь-якого зовнішнього обліково-звітного циклу. Для об'єктивної оцінки результатів діяльності підприємства за звітний період фінансова звітність формується як система взаємопов'язаних та взаємообумовлених інформаційних показників. Задоволення інформаційних потреб зовнішніх і внутрішніх користувачів вимагає, щоб ці показники були достовірними, якісними, повними та неупередженими. Будь-які помилки чи свідомі викривлення даних безпосередньо впливають на управлінські рішення користувачів і, відповідно, на загальну ефективність управління економічними процесами [43].

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 № 996-XIV (зі змінами та доповненнями), усі юридичні особи, створені відповідно до законодавства України — незалежно від організаційно-правової форми, виду діяльності чи наявності представництв іноземних суб'єктів господарювання — зобов'язані вести бухгалтерський облік, складати та подавати фінансову звітність у встановленому порядку [22].

Головне призначення бухгалтерського обліку та формування звітності полягає в наданні користувачам повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан підприємства, результати його діяльності та рух грошових коштів за звітний період [3].

Так, Г.В. Бех розглядає податкову звітність як завершальну стадію виконання платником свого податкового обов'язку. На її думку, вона охоплює комплекс дій платника податків із самостійного обчислення сум податків і зборів, формування відповідних документів та їх подання до контролюючого органу в порядку і строки, визначені законодавством [7].

Ширше та більш формалізоване тлумачення пропонують Г.В. Бех та М.П. Кучерявенко. Вони визначають податкову звітність як сукупність документів (податкових декларацій, розрахунків, звітів тощо), що містять інформацію про нарахування податкових зобов'язань, підстави їх обчислення, а також про фактичну сплату податків і зборів до державного та місцевих бюджетів чи цільових фондів у встановлені законом терміни. Такі документи подаються платником податків або податковим агентом безпосередньо до органів податкової служби. Це визначення є ближчим до нормативного формулювання Податкового кодексу України та має значно ширший обсяг порівняно з попереднім [29,32].

П. Приходько, Г. Є. Павлова, М. В. Бардадим трактують податкову звітність як упорядковану систему зведених та взаємопов'язаних обліково-податкових показників, сформованих за спеціально затвердженими формами на основі даних бухгалтерського та податкового обліку. Ці показники відображають результати господарської діяльності платника податків за певний звітний період. Запропоноване визначення є доволі вузьким і не в повній мірі узгоджується з нормами Податкового кодексу України щодо видів та тривалості звітних періодів [41].

П.В. Мельник, у свою чергу, розглядає податкову звітність значно ширше — як сукупність скоординованих дій як платника податків, так і контролюючого органу, що охоплюють ведення обліку, складання та подання документів строго встановленої форми. Такі документи містять інформацію про майновий стан платника, результати його діяльності, процес розрахунку податкових зобов'язань та кінцеву суму податків, що підлягає сплаті до бюджету [34].

Г.В. Ситник визначає податкову звітність як єдиний документ (або комплект документів) платника податків, що включає податкові декларації, розрахунки за окремими видами податків та інших обов'язкових платежів, а також додатки до них, складені за формами, затвердженими центральним органом виконавчої влади [49].

М.І. Обушний акцентує, що податкова звітність — це спеціалізована документація, яка фіксує процес і результати розрахунку податкових зобов'язань, на підставі яких здійснюється нарахування та сплата податків і зборів до державного та місцевих бюджетів, а також до цільових фондів у строго визначені законом строки. При цьому така звітність формується та подається виключно самим платником податків [39].

Узагальнюючи позиції науковців щодо сутності податкової звітності, можна констатувати, що переважна більшість авторів розглядає її як сукупність стандартизованих документів — декларацій, розрахунків, звітів та додатків до них, — які платники податків зобов'язані подавати до контролюючих органів у встановлені терміни і які є підставою для остаточного нарахування та сплати податкових зобов'язань.

Аналіз запропонованих визначень свідчить, що спільним, узагальнюючим критерієм податкової звітності у всіх дослідників є її здатність достовірно відтворювати обсяг податкових зобов'язань платника перед бюджетом та забезпечувати інформаційну основу для розрахунків із фіскальними органами.

У податковій звітності регулярно застосовуються ключові показники, які безпосередньо впливають на розрахунок податкових зобов'язань: валові витрати, прибуток (або збиток) від діяльності, валовий дохід, сума нахованої амортизації тощо [31].

Повний перелік загальнодержавних і місцевих податків та зборів, що підлягають сплаті суб'єктами господарювання в Україні, наведено в таблиці нижче 1.3.

Перелік діючих в Україні податків та зборів

Загальнодержавні податки та збори	Місцеві податки та збори
Податок на прибуток підприємств	Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки
Податок на доходи фізичних осіб	Єдиний податок
Податок на додану вартість (ПДВ)	Транспортний податок
Акцизний податок	Туристичний збір
Екологічний податок	Плата за землю
Рентна плата	Збір за місця для паркування транспортних засобів
Мито	

Податкова звітність формується та подається платником шляхом заповнення і передачі до контролюючого органу спеціалізованих форм документів, у яких відображаються процес нарахування, обчислення податкових зобов'язань, а також фактична сплата податків і зборів.

Ключова особливість податкової звітності полягає в тому, що вона не містить власних (спеціалізованих) податкових первинних документів. Підставою для ведення податкового обліку та заповнення податкової звітності слугують виключно первинні документи бухгалтерського обліку, які підтверджують факт здійснення господарських операцій.

Висновки до розділу 1

1. До основних функцій податкового менеджменту та управління належать: податкове планування, розробка оптимальних методів ведення бухгалтерського й податкового обліку, постійний контроль за правильністю та достовірністю податкових розрахунків, мінімізація податкових ризиків, а також оцінка ефективності застосовуваних принципів і інструментів планування. Кінцевим результатом якісного податкового планування є забезпечення точного та законного нарахування податків, досягнення оптимального рівня податкового навантаження й збереження максимально

можливої доданої вартості при повній відповідності стратегічним цілям і завданням підприємства.

2. Нормативне визначення поняття «податкова звітність» закріплено в Наказом ДПС України від 14.06.2012 № 516 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо приймання та комп'ютерної обробки податкової звітності платників податків в органах ДПС України». Згідно з цим документом, податкова звітність — це сукупність документів установленої форми, які платники податків подають до органів ДПС у визначені законодавством строки і на підставі яких здійснюються нарахування та сплата податків і зборів.

3. Податкова політика підприємства трактується як система прийняття виважених і відповідальних рішень у сфері оподаткування, що ґрунтується на внутрішньо сформованій податковій культурі та орієнтована на довгострокову перспективу. Визначено мету та завдання такої політики — досягнення гармонізації інтересів бізнесу й держави. З урахуванням особливостей практичної реалізації запропоновано розрізняти два типи податкової політики — зважену (консервативну) та агресивну, що відображають принципово різні стратегічні підходи до побудови відносин підприємства з державою, контрагентами та іншими учасниками ринку.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ВІДОБРАЖЕННЯ НАРАХУВАННЯ ТА СПЛАТУ ПОДАТКІВ В ПОДАТКОВОМУ ОБЛІКУ І ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Організаційно-економічна характеристика ТОВ «Сільськогосподарське підприємство «Лідер Агро»» м. Апостолове Дніпропетровської області

ТОВ «Сільськогосподарське підприємство «Лідер Агро»» є спеціалізованим аграрним суб'єктом, основною діяльністю якого виступає виробництво продукції рослинництва та тваринництва. Природно-кліматичні умови території господарювання створюють сприятливі передумови для вирощування зернових культур, цукрових буряків, кукурудзи, однорічних і багаторічних трав, що зумовило формування зерново-м'ясо-молочної спеціалізації підприємства та забезпечує раціональну концентрацію виробництва відповідних видів продукції в межах природно-економічної зони.

Підприємство функціонує як самостійна юридична особа, володіє відокремленим майном, веде окремий баланс, має розрахункові рахунки в банківських установах, а також володіє повним комплектом реквізитів (кругла печатка, штампи, фірмові бланки, емблема). Організаційна структура включає дві рослинницькі бригади, ремонтну майстерню, автогараж, будівельно-ремонтну бригаду та комплекс тваринницьких ферм. Загальна площа земельних угідь становить 2544 га, повністю представлена ріллею. Середньооблікова чисельність працівників, безпосередньо зайнятих у сільськогосподарському виробництві (як штатних, так і позаштатних працівників), становить 46 осіб.

Для поглибленої характеристики діяльності ТОВ «Сільськогосподарське підприємство «Лідер Агро»» доцільно провести аналіз основних фінансово-економічних показників, насамперед майнового

стану підприємства. Такий аналіз дає змогу оцінити наявність і структуру майна, обсяг грошових коштів, власного капіталу, зобов'язань, а також стан дебіторської та кредиторської заборгованості. Майновий стан характеризується складом, розміром, динамікою та співвідношенням активів і джерел їх формування (власного капіталу й зобов'язань).

Аналіз виконано в такій послідовності: оцінка загального обсягу та структури майна, аналіз капіталу, а також дослідження руху й технічного стану основних засобів.

За даними балансу (додаток А) загальна вартість майна підприємства на кінець 2024 року становила 9063 тис. грн, що на 6926,5 тис. грн (або в 5,24 раза, тобто на 424,25 %) перевищує рівень 2020 року. Водночас цей показник залишається на 2556 тис. грн нижчим за середньорайонне значення. Приріст майна зумовлений переважно зростанням необоротних активів на 3514,9 тис. грн (або в 16,1 раза — на 1510,44 %).

Аналіз капіталу (додаток Б) показав, що його величина у 2024 році також досягла 9063 тис. грн і зросла порівняно з 2020 роком на 6926,5 тис. грн (424,25 %). Таке збільшення відбулося насамперед за рахунок значного нарощування зобов'язань — на 534,7 тис. грн (438,71 %).

Дослідження руху та функціонального стану основних засобів (додаток В) свідчить, що їхня балансова вартість на кінець 2024 року становила 6118 тис. грн, що на 5026 тис. грн (або в 6,7 раза — на 560,17 %) більше, ніж у 2020 році. Позитивна динаміка пояснюється активним придбанням нових засобів виробництва та модернізацією наявного технічного парку.

Для комплексної оцінки діяльності ТОВ «Сільськогосподарське підприємство «Лідер Агро»» розглянемо динаміку фінансових результатів за даними додатка Д. У 2024 році дохід (виручка) від реалізації продукції, робіт і послуг досяг 12 710 тис. грн, що на 9419,6 тис. грн (або в 4,87 раза — на 386,37 %) перевищує показник 2020 року. Водночас виручка підприємства на 3195 тис. грн вища за середньорайонний рівень. Чистий дохід від реалізації

(за вирахуванням податків і зборів із виручки) зріс на 7694,8 тис. грн, або в 4,67 раза (+365,69 %).

Аналіз фінансової стійкості (додаток Е) свідчить, що у 2024 році структура пасивів суттєво змінилася на користь залучених коштів: коефіцієнт концентрації позикового капіталу досяг 0,69 (тобто 67 % балансу формується за рахунок зобов'язаннями), що на 102,99 % вище за рівень 2020 року. Це вказує на зниження фінансової стійкості та зростання залежності від зовнішніх джерел фінансування.

Оцінка ліквідності та платоспроможності (додаток Ж) показала, що обсяг високоліквідних активів (грошові кошти в національній валюті та короткострокові фінансові інвестиції) у 2024 році становив 357 тис. грн, збільшившись порівняно з 2020 роком на 306,4 тис. грн, або в 5,16 раза (+415,10 %).

Дослідження ділової активності підприємства (додаток З) виявило позитивну динаміку ефективності використання оборотних коштів. Коефіцієнт оборотності всіх оборотних активів у 2024 році склав 1,81 (тобто за рік оборотні кошти здійснили майже два повних цикли обороту, забезпечивши відповідний приріст прибутку), що на 132,05 % вище за показник 2020 року. Оборотність виробничих оборотних фондів прискорився ще суттєвіше — коефіцієнт зріс на 104,95 % і досяг 3,90, що свідчить про значне підвищення швидкості проходження матеріальних ресурсів через виробничий цикл.

За результатами комплексної (рейтингової) оцінки фінансового стану підприємства (додаток Є) протягом 2020–2024 років ТОВ «Сільськогосподарське підприємство «Лідер Агро» стабільно отримувало найвищий рейтинг класу А. Це свідчить про високу ефективність використання капіталу, достатній рівень забезпеченості власними оборотними коштами, стійку рентабельність і прибутковість, а також про сильну конкурентоспроможність підприємства на ринку.

Підсумовуючи аналіз основних показників діяльності ТОВ «Сільськогосподарське підприємство «Лідер Агро»», можна констатувати, що за період 2020–2024 років підприємство досягло суттєвого прогресу: значно зросли обсяги виробництва та реалізації продукції, вартість майна, обсяг власного капіталу й розмір отриманого прибутку. Водночас спостерігається помітне збільшення зобов'язань, що пояснюється активною модернізацією матеріально-технічної бази — придбанням сучасного високопродуктивного обладнання та техніки, повне розрахування за які одноразовим платежем наразі неможливе.

2.2. Облікова політика підприємства: обліковий та податковий аспекти

В останні роки в Україні дедалі гострішою стає проблема формування дієвої та ефективної облікової політики на підприємствах незалежно від галузі діяльності чи організаційно-правової форми. Практика свідчить, що рівень впровадження та реальної результативності облікової політики залишається досить низьким. Аналіз наказів про облікову політику більшості суб'єктів господарювання виявлено низку суттєвих недоліків як методологічного, так і організаційно-практичного характеру. У зв'язку з цим особливого значення набуває правильний вибір і чітке закріплення в наказі про облікову політику порядку ведення фінансового, управлінського та податкового обліку [41].

Облікова політика покликана регламентувати організаційні та методологічні засади ведення фінансового, управлінського й податкового обліку, забезпечувати формування достовірної звітності та здійснювати контроль за відображенням господарських операцій з дотриманням вимог національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, інших нормативно-правових актів та податкового законодавства України.

Відповідно до чинного законодавства фінансовий облік підприємства має бути комплексним і системним, охоплювати всю господарську діяльність підприємства та формувати інформацію як для внутрішніх, так і для зовнішніх користувачів. В Україні цей процес регулюється Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 № 996-XIV (зі змінами) та національними Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку [22].

Держава, здійснюючи зовнішнє регулювання бухгалтерського обліку, залишає підприємствам право вибору одного з кількох альтернативних варіантів обліку чи оцінки певних об'єктів, передбачених національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку [63]. Підприємство самостійно визначає найбільш доцільний для себе варіант і закріплює його в обліковій політиці для подальшого практичного застосування у фінансовому обліку.

Облікова політика має охоплювати всі суттєві аспекти діяльності підприємства, які або не деталізовані в нормативно-правових актах, або передбачають альтернативні підходи, або потребують додаткової конкретизації. Усі можливі варіанти принципів, методів і процедур оцінки об'єктів обліку чітко викладено в чинних національних стандартах.

Обрані підприємством способи ведення обліку та оцінки активів і зобов'язань фіксуються в розпорядчому документі — наказі про облікову політику, де обов'язково зазначаються всі позиції, щодо яких стандарти надають право вибору. Залежно від обраних методів облікова політика безпосередньо впливає на величину фінансового результату. Вона є невід'ємною частиною фінансової звітності та підприємства й розкривається в примітках до неї, що забезпечує прозорість і логічний зв'язок між веденням бухгалтерського обліку та складанням звітності [39].

Без належним чином оформленого та неухильно виконуваного наказу про облікову політику неможливо дотримуватися принципу послідовності в

обліку, а фінансова звітність втрачає об'єктивність і зрозумілість для користувачів.

Методичні рекомендації щодо формування облікової політики підприємства, затверджені наказом Міністерства фінансів України від 27.06.2013 № 635, усувають низку проблемних питань, що виникли в процесі практичного застосування облікової політики українськими підприємствами й залишилися не врегульованими іншими нормативними актами.

Водночас зазначені Методичні рекомендації охоплюють переважно питання фінансового обліку, залишаючи поза увагою управлінський облік та практично не торкаючись податкового. Єдиним винятком є пункт 2.21, який регулює порядок відображення у квартальній та річній фінансовій звітності відстрочених податкових активів і зобов'язань.

Серед ключових моментів, які потребують закріплення в обліковій політиці підприємства, слід виділити низку положень, що прямо впливають на формування фінансового результату та податкових зобов'язань. Зокрема, дохід від виконання робіт і надання послуг визнається за датою складання акта чи іншого документа, оформленого відповідно до законодавства (п. 137.1 ПКУ). Методи оцінки фінансових інвестицій на дату балансу встановлюються за П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції» (за справедливою вартістю або методом участі в капіталі), при цьому в податковому обліку використовуються саме дані бухгалтерського обліку.

У розділі III Податкового кодексу України містяться ключові положення, обов'язкові для врахування при формуванні податкового обліку підприємства. Зокрема, попередня оплата та отримані аванси не включаються до складу оподатковуваних доходів (пп. 136.1.1 ст. 136); дата визнання доходу визначається за методом нарахувань — у періоді, коли дохід фактично виник, незалежно від руху грошових коштів (п. 137.4 ст. 137); аналогічно, суми попередньої (авансової) оплати за товари, роботи чи послуги не відносяться до витрат (пп. 139.1.3 ст. 139) [45].

Облікова політика ТОВ «Сільськогосподарське підприємство «Лідер Агро»» затверджена відповідним наказом, який складається з двох основних розділів: «Встановлення облікової політики на підприємстві» та «Організація бухгалтерського обліку».

Формування облікової політики підприємства ґрунтується на низці фундаментальних принципів. Принцип системності відображає розгляд підприємства як цілісної виробничої системи, елементи якої перебувають у тісному взаємозв'язку та динамічній взаємодії із зовнішнім середовищем. Принцип ефективності передбачає наявність кількох альтернативних шляхів досягнення однієї мети з можливістю вибору найбільш оптимального. Принцип комплексності враховує множинність зовнішніх і внутрішніх цілей, від яких залежить діяльність підприємства. Принцип науковості та обґрунтованості виходить із необхідності синтезу природничих, суспільних і виробничих закономірностей у процесі управління.

Таким чином, облікова політика ТОВ «Сільськогосподарське підприємство «Лідер Агро»» являє собою комплексну методологію ведення бухгалтерського, управлінського та податкового обліку, сформовану з урахуванням вимог законодавства та специфіки діяльності підприємства. Вона спрямована на досягнення стратегічних і тактичних цілей, забезпечення високої достовірності фінансової звітності та створення ефективної системи внутрішнього управління.

2.3. Методика побудови системи податкового обліку на підприємстві

Діяльність будь-якого суб'єкта господарювання невід'ємно пов'язана з формуванням і сплатою податкових зобов'язань, які прямо або опосередковано впливають на кінцевий фінансовий результат. Неправильне нарахування податків, їх недоплата, несвоєчасне подання звітності чи помилки в організації податкового обліку тягнуть за собою застосування

фінансових санкцій, штрафів і пені. Саме тому оптимізація податкових платежів можлива лише за умови належної організації ефективного та достовірного податкового обліку.

Податковий облік являє собою впорядковану систему збору, реєстрації, узагальнення, зберігання та передачі інформації, необхідної для визначення податкової бази та розрахунку податкових зобов'язань. Він ґрунтується на даних первинних документів, згрупованих у суворій відповідності до вимог чинного податкового законодавства [51]. Як ключовий елемент національної податкової системи, податковий облік забезпечує точність і своєчасність відображення податкових операцій у звітності, що є однією з основних передумов успішної діяльності підприємства.

Особливої ваги набуває якісне облікове забезпечення податкової звітності. З огляду на жорсткість системи фінансових санкцій, передбачених за порушення в сфері податкового обліку та звітності, ефективність усієї податкової підсистеми підприємства безпосередньо залежить від чіткого законодавчого регламентування кожного елемента податкового обліку та неухильного дотримання встановлених правил.

Організація податкового обліку являє собою цілеспрямовану діяльність підприємства зі створення, постійного вдосконалення та підтримки в актуальному стані системи податкового обліку. Основна мета — забезпечити податкові органи достовірною та своєчасною інформацією, необхідною для контролю за правильністю обчислення, повнотою та своєчасністю сплати податків, а також за дотриманням строків подання податкової звітності [51].

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» саме облікова політика є базовим документом, що визначає методологію та організаційні засади ведення фінансового, податкового й управлінського обліку. Під обліковою політикою розуміється сукупність обраних підприємством принципів, методів і процедур, які застосовуються для підготовки та подання фінансової й податкової звітності.

Єдиної обов'язкової форми наказу про облікову політику законодавством не встановлено, тому підприємство самостійно формулює зміст цього документа з урахуванням специфіки своєї діяльності, галузевих особливостей та внутрішніх потреб. При цьому необхідно враховувати весь комплекс факторів, що впливають на формування облікової політики (див. рис. 2.1).

Окремі положення облікової політики перебувають у сфері особливої уваги фіскальних органів і можуть стати підставою для застосування штрафних санкцій. До складу облікової політики входять організаційні та методичні елементи бухгалтерського й податкового обліку — конкретні прийоми, способи та процедури, обрані з числа дозволених законодавством з урахуванням індивідуальних особливостей діяльності підприємства.

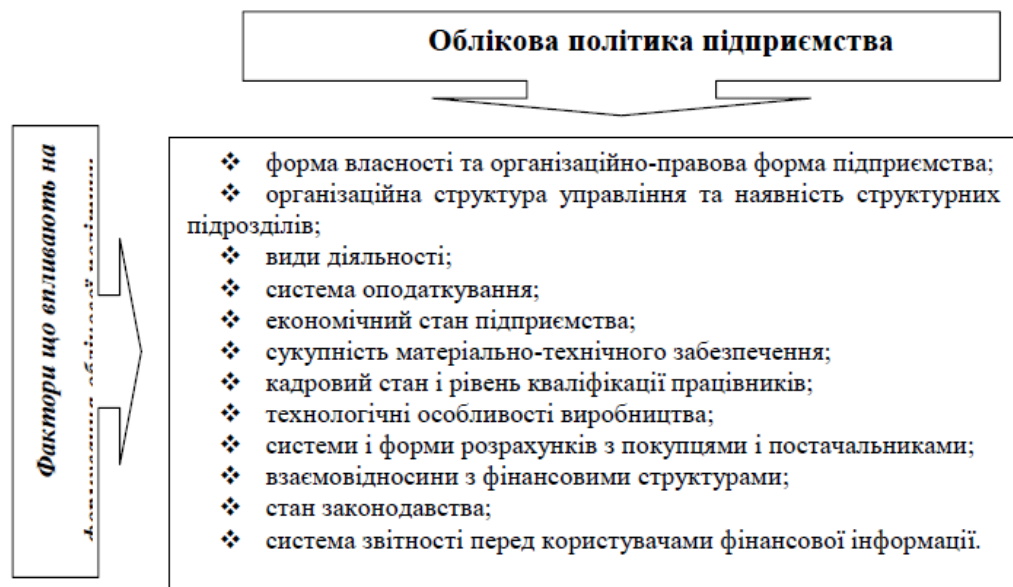

Рис. 2.1. Вплив факторів на формування облікової політики підприємства

Законодавство не встановлює вичерпного переліку обов'язкових елементів облікової політики, тому підприємство самостійно визначає їх склад і зміст, а також самостійно розробляє або обирає ті методи та процедури ведення бухгалтерського й податкового обліку, щодо яких нормативні акти не містять однозначних приписів. Структура елементів

облікової політики під час формування обліково-звітної інформації представлена на рисунку 2.2.

Рис. 2.2. Облікова політика під час формування обліково-звітної інформації

Бухгалтерський і податковий облік переслідують принципово різні цілі: якщо бухгалтерський облік спрямований на формування достовірної та повної картини фінансового стану й результатів діяльності підприємства насамперед для зовнішніх користувачів (інвесторів, кредиторів, контрагентів), то податковий облік має фіскальну спрямованість — точне визначення бази оподаткування та сум податкових зобов'язань.

ТОВ «Сільськогосподарське підприємство «Лідер Агро»» є платником податку на додану вартість за ставкою 20 %. З 01.01.2015 року всі податкові накладні та розрахунки коригування складаються виключно в електронній формі. Система електронного адміністрування ПДВ була вперше запроваджена Законом України від 31.07.2014 № 1621-VII «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів

України», а згодом удосконалена Законом України від 28.12.2014 № 71-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» .

Впровадження системи електронного адміністрування податку на додану вартість (ПДВ) в Україні здійснювалося поетапно. На першому етапі діяли окремі перехідні правила, тоді як сама система функціонувала виключно в тестовому режимі без будь-яких обмежень. Повноцінний запуск системи відбувся з 1 липня 2015 року, що ознаменувало другий етап.

З 1 лютого 2015 року реєстрації в Єдиному реєстрі податкових накладних (ЄРПН) підлягають усі податкові накладні, складені за операціями, датованою починаючи з цієї дати, включаючи ті, що стосуються постачання товарів чи послуг, звільнених від оподаткування, а також накладні, які не видаються покупцю. Це правило діє незалежно від суми ПДВ, зазначеної в документі, і поширюється на розрахунки коригування до таких накладних. Ставка ЄСВ становить 22% та 8,41% (для підприємств і організацій осіб з інвалідністю застосовуються пільгові ставки 5,13% та 5,5%), ПДФО - 18%, а військовий збір - 1,5% з 2015 року до 2025 року (з 2025 року - 5%) [56].

Військовий збір на урядовому рівні запровадили з серпня 2015 року. Він стягується з різноманітних виплат, зокрема заробітної плати, вигравів у лотереях чи інших азартних іграх, і сплачується як резидентами України, так і особами, які отримують доходи на її території. Протягом перших десяти років ставка залишалася стабільною на рівні 1,5% від оподаткованої бази. З 1 січня 2025 року її підвищили до 5%, за винятком військовослужбовців та працівників силових структур, для яких зберігається 1,5%. Підвищення носить тимчасовий характер і діятиме до припинення воєнного стану; з 1 січня наступного року ставка повернеться до 1,5%. У 2025 році ставки військового збору диференційовані залежно від категорії платників: для фізичних осіб (зокрема найманих працівників) - 5% від доходу; для ФОП 1, 2 та 4 груп - 10% від мінімальної заробітної плати (800 грн станом на червень);

для ФОП 3 групи та юридичних осіб - 1% від доходу; для військовослужбовців - 1,5% від доходу.

У 2024 році ставки ПДФО, військового збору та ЄСВ зазнали мінімальних змін. Прожитковий мінімум і мінімальна заробітна плата встановлено в таких розмірах: у місячному розрахунку - 7100 грн з 1 січня та 8000 грн з 1 квітня; у погодинному - 42,6 грн з 1 січня та 48 грн з 1 квітня. Для цілей оподаткування ПДФО та військового збору заробітна плата включає всі виплати фонду оплати праці, а також допомоги з тимчасової непрацездатності (як за рахунок роботодавця, так і за рахунок Фонду соціального страхування). За наявності відповідної заяви працівника до таких виплат застосовуються податкові соціальні пільги (ПСП).

У 2024 році розмір ПСП для певних категорій населення становить 1342 грн. Це дозволяє утримувати ПДФО (18%) не з повної суми доходу (наприклад, 10 000 грн), а лише з її частини після відрахування пільги - тобто з 8658 грн (10 000 грн мінус 1342 грн).

Платниками єдиного податку четвертої групи є сільськогосподарські товаровиробники - юридичні особи будь-якої організаційно-правової форми, у яких частка сільськогосподарського товаровиробництва за попередній податковий рік становить не менш як 75 % (пп. «а» пп. 4 п. 291.4 ПКУ).

Базою оподаткування для таких платників слугує нормативна грошова оцінка одного гектара сільськогосподарських угідь (ріллі, сіножатей, пасовищ, багаторічних насаджень) та земель водного фонду з урахуванням коефіцієнта індексації, визначеного станом на 1 січня базового (звітного) року за правилами справляння плати за землю (п. 292¹.2 ПКУ). У разі відсутності проведеної нормативної грошової оцінки конкретної ділянки застосовується середній показник оцінки одиниці площі ріллі за відповідною автономною республікою чи областю. Для земель водного фонду (внутрішніх водойм, озер, ставків, водосховищ) база визначається як нормативна грошова оцінка ріллі в регіоні з урахуванням того ж коефіцієнта індексації [46].

Розміри ставок єдиного податку четвертої групи диференційовані залежно від категорії та розташування земель і становлять (у відсотках до бази оподаткування): 0,95 % — для ріллі, сіножатей і пасовищ (крім гірських зон, поліських територій та закритого ґрунту); 0,57 % — для ріллі, сіножатей і пасовищ у гірських зонах та на поліських територіях, а також для багаторічних насаджень поза цими зонами; 0,19 % — для багаторічних насаджень у гірських зонах та на поліських територіях; 2,43 % — для земель водного фонду; 6,33 % — для сільськогосподарських угідь в умовах закритого ґрунту (п. 293.9 ПКУ) [46].

Типові бухгалтерські проведення з обліку розрахунків з бюджетом за податками та зборами ТОВ «Сільськогосподарське підприємство «Лідер Агро»» систематизовано в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Типові бухгалтерські проведення ТОВ «Сільськогосподарське підприємство «Лідер Агро»» з обліку розрахунків з бюджетом за податками та зборами

№ п/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція	
		Дт	Кт
<i>Облік заробітної плати та пов'язаних з нею податків і зборів</i>			
1	Нараховано заробітну плату працівникам основного виробництва	23	661
2	Утримано з нарахованої заробітної плати податок на доходи фізичних осіб (ПДФО)	661	641
3	Утримано з нарахованої заробітної плати військовий збір	661	642
4	Виплачено заробітну плату працівникам з каси або перераховано на карткові рахунки	661	301, 311
5	Нараховано та сплачено єдиний соціальний внесок (ЄСВ) на фонд оплати праці	23	651
<i>Облік єдиного податку 4-ї групи</i>			
1	Нараховано суму єдиного податку 4-ї групи	915	645
2	Сплачено нараховану суму єдиного податку 4-ї групи до бюджету	645	311, 301
<i>Облік придбання товарно-матеріальних цінностей</i>			
1	Перераховано постачальнику аванс (передоплату) за товари	371	311
2	Відображено суму податкового кредиту з ПДВ за неотриманою або незареєстрованою в ЄРПН податковою накладною	644/1	644
3	Сформовано податковий кредит з ПДВ після отримання та реєстрації податкової накладної в ЄРПН	641/ПДВ	644/1
4	Оприбутковано придбані товари на склад	281	631

Підприємство є платником податку на додану вартість за основною ставкою 20 %. Усі податкові накладні та розрахунки коригування складаються виключно в електронній формі. Правила електронного адміністрування ПДВ вперше з'явилися в Податковому кодексі України від 02.12.2010 № 2755-VI завдяки Закону України від 31.07.2014 № 1621-VII, а згодом були суттєво вдосконалені Законом України від 28.12.2014 № 71-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» [46].

Податковий облік, виконуючи насамперед фіскальну та регуляторну функції, принципово відрізняється від бухгалтерського, що зумовлює неминучі розбіжності між цими двома системами. Схеми організації облікового процесу за податковими платежами у бухгалтерському та податковому обліку наведено на рисунках 2.3 та 2.4.

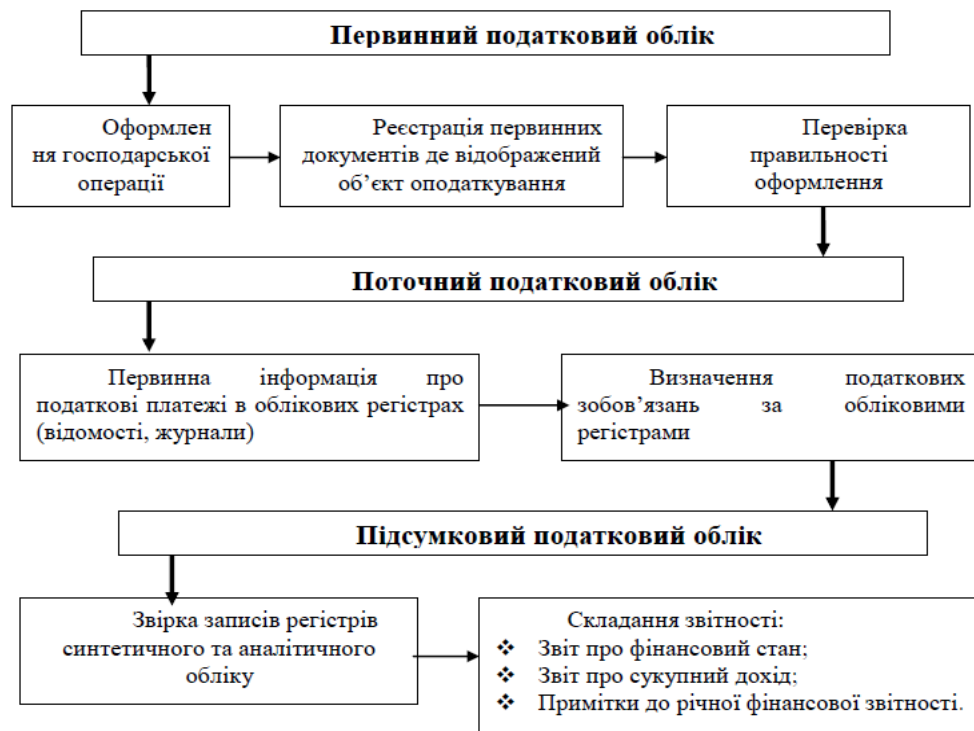

Рис. 2.3. Організація облікового процесу за податковими платежами (бухгалтерський облік)

Загальні принципи організації та методичні засади обліку розрахунків за податковими зобов'язаннями встановлюються національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку та Податковим кодексом України. При цьому бухгалтерський і податковий облік використовують різні первинні документи та реєстри.

У бухгалтерському обліку первинні документи мають типові форми, затверджені відповідними нормативними актами, а реєстрами слугують журнали, відомості, картки та інші облікові реєстри.

У податковому обліку чітко регламентовано лише облік податку на додану вартість. Для податку на прибуток підприємств передбачено ведення Книги обліку доходів і витрат. Щодо інших податків і зборів ні спеціальні форми первинних документів, ні обов'язкові реєстри податкового обліку законодавчо не встановлені.

Рис. 2.4. Організація облікового процесу за податковими платежами (податковий облік)

Запропоновані напрями вдосконалення організації податкового обліку дадуть значно більший ефект за умови відповідного коригування механізму податкового обліку на законодавчому рівні.

2.4. Роль облікової політики в системі податкового обліку підприємства

У сучасних умовах ключовими цілями діяльності суб'єктів господарювання є максимізація прибутку, забезпечення фінансової стійкості та стійкий розвиток бізнесу. Для їх досягнення підприємства здійснюють стратегічне й поточне планування, розробляють податкову політику, зокрема в частині податкового обліку, оскільки податкове навантаження має бути прогнозованим і контрольованим.

Формування розділу облікової політики, присвяченого податковому обліку, повинно ґрунтуватися на загальних принципах організації податкового обліку, його завданнях, критеріях оцінки якості, процедурах коригування даних бухгалтерського обліку для цілей оподаткування, а також на визначенні баз оподаткування, методів розрахунку та строків сплати податків і зборів до бюджету й позабюджетних фондів [52]. Водночас необхідно враховувати аспекти, пов'язані з оптимізацією податкових платежів і податковим плануванням.

У зв'язку з цим особливого значення набувають теоретичні та практичні питання формування й реалізації «податкової» складової облікової політики, її документального оформлення, а також оцінки впливу обраних методів податкового обліку на розмір і строки сплати податкових зобов'язань.

Облікова політика для цілей оподаткування є внутрішнім документом підприємства, в якому фіксуються всі правила, методи та процедури, якими платник податків керуватиметься при обчисленні та сплаті податків і зборів.

Взаємозв'язок між обліковою політикою та податковим обліком схематично відображено на рисунку 2.5: податкова облікова політика виступає одним із ключових інструментів, за допомогою якого податковий облік реалізує свої цілі — оптимізацію розміру податкових платежів і законне відтермінування їх сплати.

Підприємство може обрати один із двох підходів до оформлення податкової складової облікової політики: детально розкрити особливості обліку кожного податку в окремих розділах єдиного наказу про облікову політику або ж розробити для кожного значущого податку окремий внутрішній документ і затвердити їх як додатки до основного наказу про облікову політику для цілей оподаткування [39].

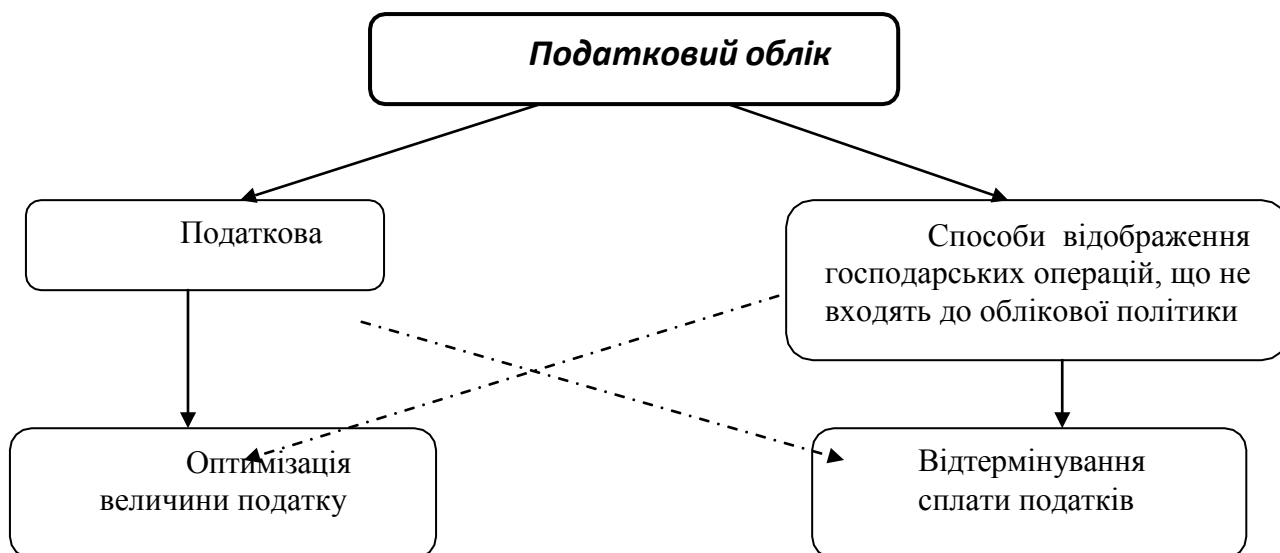

Рис. 2.5. Взаємозв'язок податкового обліку та облікової політики

Облікова політика підприємства для цілей оподаткування має виконувати три ключові завдання, які схематично представлені на рисунку 2.6.

Успішне вирішення цих завдань суттєво впливає на характер подальших взаємовідносин підприємства з контролюючими органами. Наявність чітко сформульованої та внутрішньо узгодженої податкової

облікової політики дозволяє значно знизити ризик виникнення конфліктних ситуацій під час податкових перевірок [8].

Чинне законодавство не містить єдиної обов'язкової процедури формування облікової політики для цілей оподаткування. Проте, аналіз окремих норм Податкового кодексу України та національних стандартів бухгалтерського обліку дає змогу сформулювати орієнтовний алгоритм її розробки та впровадження.

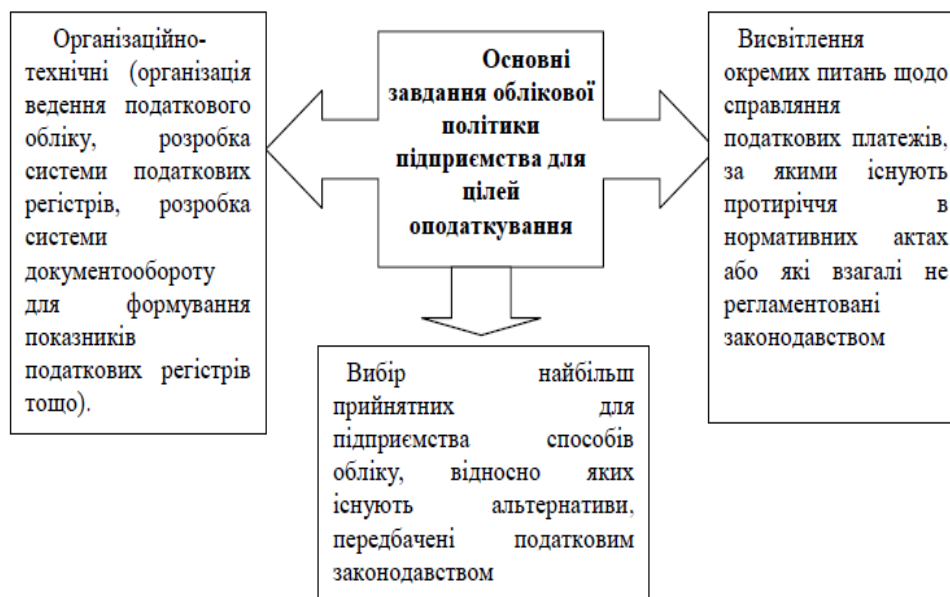

Рис. 2.6. Основні завдання облікової політики для цілей оподаткування підприємства [40]

Для правильного формування податкової складової облікової політики платник податків має дотримуватися низки обов'язкових правил. Підприємство обирає лише один із кількох дозволених законодавством способів визначення податкової бази та обчислення кожного податку. Обрані способи застосовуються до підприємства в цілому, є єдиними для всіх його структурних підрозділів (включно з відокремленими, що ведуть окремий баланс) незалежно від їхнього розташування, встановлюються на тривалий період (як правило, на податковий рік) і обов'язково закріплюються відповідним організаційно-розпорядчим документом [50].

За структурою податкова облікова політика підприємства складається з двох основних розділів.

Перший — організаційно-технічний — охоплює загальні питання організації податкового обліку: порядок його ведення, перелік і форму реєстрів податкового обліку, документообіг, процедуру формування показників податкової звітності, механізм розрахунків із бюджетом і державними цільовими фондами, а також систему внутрішнього контролю за нарахуванням і сплатою податків.

Другий - методичний - містить детальний опис обраних підприємством варіантів формування податкової бази за кожним податком і збором, що сплачується, з-поміж усіх альтернатив, передбачених чинним законодавством, з урахуванням мети мінімізації податкового навантаження. Саме в цьому розділі доцільно прописати порядок дій підприємства у спірних чи неоднозначно врегульованих питаннях оподаткування, коли норми податкового законодавства відсутні або сформульовані недостатньо чітко [36].

Чітка регламентація процедури формування та застосування податкової облікової політики — тобто сукупності обраних платником способів ведення податкового обліку й порядку обчислення податкових платежів — дає змогу не лише знизити рівень податкового навантаження, а й суттєво зменшити податкові ризики підприємства.

2.5. Податковий контроль та штрафні санкції щодо податкової звітності

Податковий контроль в Україні визначений Податковим кодексом України як система заходів, що їх вживають контролюючі органи для забезпечення правильності нарахування, повноти та своєчасності сплати податків і зборів, а також дотримання законодавства у сферах обігу готівки,

проведення розрахункових і касових операцій, патентування, ліцензування та інших питань, контроль за якими покладено на ці органи.

Об'єктом податкового контролю є податкові правовідносини між контролюючими органами та платниками податків, що виникають з приводу правильності нарахування, повноти й своєчасності сплати податків і зборів, правильності складання та своєчасності подання податкових декларацій (розрахунків), а також дотримання вимог законодавства щодо обігу готівки, розрахункових і касових операцій, патентування, ліцензування тощо. Предметом контролю виступають ті самі аспекти: правильність нарахування і сплати податків, своєчасність і повнота подання звітності, дотримання відповідного регуляторного законодавства.

Основним контролюючим органом є Державна податкова служба України. У частині митних платежів податковий контроль є складовою митного контролю і здійснюється митними органами. Повноваження щодо податкового контролю чітко розмежовані статтею 41 Податкового кодексу України: органи Служби безпеки України, Національної поліції, прокуратури та їх посадові особи не мають права безпосередньо брати участь у податкових перевірках чи самостійно проводити перевірки суб'єктів господарювання з питань оподаткування.

Податковий контроль реалізується через комплекс взаємопов'язаних заходів: ведення обліку платників податків, інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності податкових органів, проведення перевірок і звірок у порядку, визначеному Податковим кодексом України, а також перевірки дотримання законодавства у сферах, контроль за якими покладено на податкові органи, відповідно до спеціальних законів, що регулюють ці правовідносини.

Податковий контроль на практиці здійснює департамент податкового аудиту Державної податкової служби України.

До основних завдань цього підрозділу належить забезпечення дотримання юридичними особами вимог податкового, валютного та митного

законодавства, контроль за правильністю обчислення, повнотою і своєчасністю сплати до бюджетів податків, зборів та інших обов'язкових платежів, а також перевірка дотримання порядку розрахунків зі споживачами із застосуванням реєстраторів розрахункових операцій (зокрема, суб'єктами у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг). Департамент також запобігає порушенням податкового законодавства фінансовими установами та порушенням валютного законодавства учасниками зовнішньоекономічної діяльності.

Складання плану-графіка проведення таких перевірок регламентується статтею 77 Податкового кодексу України. До нього включаються платники податків, діяльність яких пов'язана з ризиками несплати податків і зборів або невиконання іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на органи ДПС. Порядок віднесення платників до відповідної ризикової групи визначено Методичними рекомендаціями щодо складання плану-графіка проведення документальних планових перевірок суб'єктів господарювання.

Крім того, Податковий кодекс України запровадив прив'язку періодичності планових перевірок до ступеня ризику діяльності суб'єктів господарювання, що повністю відповідає європейській практиці ризик-орієнтованого контролю. Водночас сам Кодекс не містить вичерпного переліку критеріїв відбору платників податків за рівнем ризику — вони деталізуються в окремому наказі ДПС.

До основних ризиків адміністрування податків і зборів належать: ведення господарської діяльності без взяття на облік в органах ДПС, систематичне неподання або припинення подання податкової звітності, здійснення діяльності без необхідних дозволів (ліцензій, торгових патентів, сертифікатів), реалізація товарів, робіт чи послуг за готівку без застосування реєстраторів розрахункових операцій, коли це обов'язково, наявність арифметичних чи методологічних помилок у деклараціях, що призводять до заниження або завищення податкових зобов'язань, ухилення від сплати

податків, безпідставне формування від'ємного значення ПДВ, а також співпраця з контрагентами, які мають ознаки заниження власних податкових зобов'язань.

На підставі цих критеріїв платників податків розподіляють за категоріями уваги. До першої категорії — сумлінних платників — відносять суб'єктів господарювання, які не допускають порушень строків подання звітності, своєчасно та в повному обсязі сплачують податки й збори до бюджетів та державних цільових фондів, а також демонструють рівень сплати податків і зборів, що перевищує середній показник у своїй галузі чи групі.

Другу категорію становлять платники податків помірному ризику, до яких відносять суб'єктів із середнім рівнем сплати податків і зборів у своїй галузі та низькою фіскальною важливістю. Третю категорію — платники високого ризику — формують підприємства з високою фіскальною важливістю, але водночас із рівнем сплати податків, значно нижчим за середньогалузевий, або ті, що мають ознаки серйозних порушень податкового законодавства.

В ДПС функціонує система раннього виявлення та запобігання діяльності тіншового сектору, яка дає змогу дистанційно аналізувати податкову звітність і виявляти ризики ухилення від оподаткування без зайвого втручання в діяльність сумлінних платників. Завдяки цьому податковий контроль концентрується виключно на ризикових суб'єктах, а сумлінні платники фактично звільняються від перевірок. Система дозволяє певний час накопичувати й аналізувати інформацію про діяльність платника, після чого за потреби включати його до плану-графіка документальних перевірок.

За статтею 120 ПКУ неподання або несвоєчасне подання податкової декларації (розрахунку) тягне за собою штраф 170 грн за кожне порушення, а при повторному порушенні протягом року — 1020 грн. Невиконання вимог щодо самостійного коригування податкової звітності карається штрафом у

розмірі 5 % від суми самостійно донарахованої недоплати; при добровільному донарахуванні інші штрафи не застосовуються. Неподання звіту та документації про контрольовані операції (ст. 39 ПКУ) передбачає штраф 100 мінімальних заробітних плат за неподання звіту та 10 мінімальних заробітних плат — за неподання документації.

Якщо контролюючий орган самостійно визначає суму податкового зобов'язання або зменшує заявлене бюджетне відшкодування ПДВ чи від'ємне значення, на платника накладається штраф 25 % від суми донарахування; при повторному порушенні протягом 1095 днів — 50 %.

Після закінчення граничного строку сплати узгодженого грошового зобов'язання на суму податкового боргу нараховується пеня за кожний календарний день прострочення з розрахунку 120 % річної облікової ставки НБУ, що діяла на день виникнення боргу або на день його погашення (береться більша ставка). Нарахування пені починається з першого робочого дня, наступного за останнім днем граничного строку сплати, визначеного або самим Кодексом (при самостійному нарахуванні), або податковим повідомленням-рішенням (при донарахуванні контролюючим органом).

Висновки до розділу 2

1. Облікова політика є потужним інструментом запобігання конфліктам із податковими органами. Чим детальніше в ній прописано правила ведення обліку для кожної конкретної ситуації, тим складніше контролюючим органам оскаржити правомірність обраних методів. З огляду на це очевидною є потреба у створенні науково обґрунтованих рекомендацій щодо формування, реалізації та адаптації «податкової» складової облікової політики з урахуванням особливостей національної системи бухгалтерського обліку, що історично склалася в Україні.

2. Бухгалтерський облік функціонує як чітко структурована система реєстрів, побудована на єдиному Плані рахунків, що забезпечує високий рівень об'єктивності фінансових показників. Податкова звітність формується на основі даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Незважаючи на різне цільове спрямування бухгалтерського й податкового обліку, завжди зберігається необхідність їхнього зіставлення та документального пояснення причин розбіжностей. Загальні принципи організації й методика обліку розрахунків за податками визначаються національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку та Податковим кодексом України, при цьому кожна з систем використовує власні первинні документи та реєстри.

3. В Україні податковий контроль здійснюється на основі ризик-орієнтованої системи. Відбір платників податків для включення до плану-графіка перевірок проводиться за критеріями високого, середнього та низького ступеня ризику. Прийняття Податкового кодексу України дало подальший розвиток цій системі, зробивши її більш структурованою та прозорою.

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПОДАТКОВОГО ОБЛІКУ ТА ПОЛІПШЕННЯ ПРОЦЕДУРИ ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ ЗВІТНОСТІ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

3.1. Напрями оптимізації облікової політики щодо податкових зобов'язань і розрахунків з бюджетом у системі управління сільськогосподарським підприємством

У сучасних економічних реаліях України податкова звітність виступає невід'ємною складовою інфраструктури ринкової економіки, ключовим каналом комунікації між підприємством і державою та однією з завершальних стадій виконання господарським суб'єктом своїх обов'язків. Без своєчасного та якісного формування й подання податкової звітності неможливе ефективне управління підприємством, а від достовірності й повноти цих даних безпосередньо залежить своєчасність виконання зобов'язань перед бюджетом і належний державний контроль за діяльністю суб'єктів господарювання. Водночас постійна мінливість українського податкового законодавства створює для керівників і бухгалтерів значні труднощі при складанні та поданні звітності, причому першочерговою проблемою залишається вибір оптимальної системи оподаткування.

У зв'язку з цим бухгалтерам доводиться систематично переглядати облікові процедури, методичні та організаційні аспекти розрахунків із бюджетом за податковими платежами, постійно приводячи їх у відповідність до актуальних норм законодавства.

Облікова політика є порівняно новим інститутом як для вітчизняної економічної теорії, так і для практичної діяльності підприємств. Вперше поняття «облікова політика» було легально закріплене Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 № 996-XIV [22]. Згідно з цим Законом, облікова політика - це сукупність принципів, методів і процедур, обраних підприємством для складання та

подання фінансової звітності. Таким чином, вона являє собою свідомий вибір конкретних методик, форм і технік ведення бухгалтерського обліку в межах чинних нормативно-правових актів з урахуванням специфіки діяльності кожного окремого суб'єкта господарювання.

Будучи елементом системи нормативного регулювання бухгалтерського обліку, облікова політика забезпечує баланс між державним регламентуванням і певною самостійністю підприємства в питаннях ведення обліку. Проте ступінь цієї самостійності обмежений державними нормами, які встановлюють перелік допустимих методик і процедур, серед яких часто передбачено альтернативні варіанти. Свобода підприємства полягає саме у праві вибору конкретних способів оцінки активів і зобов'язань, методів калькулювання собівартості, переліку та порядку застосування бухгалтерських рахунків тощо.

У випадках, коли нормативні акти не містять чітких рекомендацій щодо відображення окремих господарських операцій, підприємство самостійно розробляє відповідний спосіб обліку, керуючись діючими положеннями (стандартами).

Таким чином, облікова політика передбачає свідомий вибір методології бухгалтерського обліку, який дозволяє застосовувати різні варіанти відображення фактів господарського життя. Саме тому правильно сформована облікова політика є одним із ключових законних інструментів оптимізації оподаткування: вона дає змогу зменшувати податкові зобов'язання з податків, зборів та обов'язкових платежів, знижуючи загальний рівень податкового навантаження на підприємство.

З моменту впровадження національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку одним із пріоритетних напрямів наукових досліджень стала розробка підходів до уніфікації процедур бухгалтерського та податкового обліку розрахунків із бюджетом. Очікувалось, що прийняття Податкового кодексу України суттєво наблизить податковий і фінансовий облік, однак практичний досвід оподаткування свідчить, що ця проблема

залишається актуальною й досі потребує подальших теоретичних та практичних рішень.

Оновлений Податковий кодекс України, норми якого набули чинності з 1 січня 2016 року, кардинально змінив правила визначення податкових зобов'язань суб'єктів господарювання, суттєво віддавши перевагу бухгалтерському законодавству. Це піднесло бухгалтерський облік на якісно новий рівень значущості та актуалізувало наукове дослідження проблем уніфікації розрахунків із бюджетом за податками на основі норм П(С)БО та ПКУ.

Фактично відбулася уніфікація двох раніше принципово різних підходів до визначення фінансового результату: бухгалтерського та податкового. Новий Кодекс віддав пріоритет правилам, установленим національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку. Якщо раніше, за Законом України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 28.12.1994 № 334/94-ВР, податок на прибуток розраховувався за складною системою податкових коригувань валових доходів і витрат, то нині залишилися лише окремі різниці, передбачені ПКУ від 02.12.2010 № 2755-VI. При цьому обов'язок коригувати фінансовий результат, визначений за правилами бухгалтерського обліку, покладено лише на платників із річним доходом (за вирахуванням непрямих податків) понад 40 млн грн. За статистичними даними, таких суб'єктів господарювання в Україні налічується лише близько 5 % від загальної кількості платників податку на прибуток.

Корецький О.М. [31] розглядає два можливі підходи до визначення податкових зобов'язань у разі розбіжностей між нормами бухгалтерського обліку та Податковим кодексом України: створення повністю автономної системи податкового обліку або побудову податкового обліку на базі даних бухгалтерського обліку. Однак другий підхід нині втратив актуальність, оскільки господарські операції відображаються переважно за правилами бухгалтерського законодавства, а коригування фінансового результату на

різниці здійснюється лише в окремих випадках і лише для великих платників (пп. 134.1.1 ПКУ). Таким чином, суттєвих відмінностей у правилах формування бази оподаткування фактично не залишилося.

На практиці нерідко спостерігається значний безлад в організації обліку, зумовлений або повною відсутністю наказу про облікову політику, або наявністю застарілих, неактуальних положень у цьому документі. Бухгалтери часто не приділяють належної уваги його формуванню чи своєчасному оновленню відповідно до змін законодавства, які впливають на облік господарських операцій.

Повністю поділяємо думку Ю.Б.Іванов про те, що одним із ключових недоліків при формуванні облікової політики є ігнорування змін у нормативній базі та невідображення їх у відповідному наказі [24].

Як слушно зазначає Павлова Г.Є., специфіка оподаткування сільськогосподарських товаровиробників неодмінно має бути відображена у внутрішніх регламентах підприємства з ведення бухгалтерського та податкового обліку [40].

У чинній системі нормативного регулювання бухгалтерського обліку вже склалася досить чітка методика формування облікової політики для цілей фінансового та управлінського обліку, проте методична база її розробки саме для цілей оподаткування практично відсутня. У результаті один із найефективніших законних інструментів оптимізації оподаткування — облікова політика — використовується підприємствами переважно формально і не виконує своєї основної функції. За таких умов існує об'єктивна потреба в ґрунтовному дослідженні питань формування оптимальної облікової політики, спрямованої на мінімізацію податкового навантаження суб'єктів господарювання.

У таблиці 3.1 систематизовано позиції науковців щодо доцільності затвердження на рівні підприємств внутрішніх регламентних документів з обліку розрахунків із бюджетом за податковими платежами.

Запропоновані авторами підходи можна умовно поділити на дві групи. Вони обстоюють необхідність чіткого закріплення організаційних і методичних засад обчислення та обліку податкових зобов'язань шляхом виділення окремого спеціалізованого розділу в Наказі про облікову політику підприємства.

Таблиця 3.1

Позиції науковців щодо регламентації обліку розрахунків із бюджетом за податковими платежами на рівні підприємства

Автор	Наукова позиція	Очікуваний ефект практичного застосування
Бурова Т. А.	Виділення окремого розділу в Наказі про облікову політику «Організація обліку податкових платежів» та розробка Положення про організацію податкового обліку	Дозволяє усунути суттєві розбіжності між фінансовим і податковим обліком активів та зобов'язань, а також уникнути проблем при складанні різних форм звітності, не врегульованих законодавством
Власова І. О.	Формування інформації про розрахунки, зокрема з бюджетом за податками, у межах Наказу про облікову політику	Забезпечує оптимізацію документування розрахункових операцій
Микитенко Т. В.	Облікова податкова політика у вигляді окремого розділу Наказу про облікову політику в частині оподаткування	Сприяє виявленню резервів підвищення ефективності господарювання, оптимізації податкової бази, а також забезпечує внутрішніх і зовнішніх користувачів інформацією для контролю та своєчасного виконання зобов'язань перед державою
Плахтій Т. Ф.	Виділення окремого розділу «Організація обліку розрахунків за податками» в Наказі про облікову політику	Гарантує дотримання чинного законодавства з питань оподаткування, правильне складання та своєчасне подання бухгалтерської й податкової звітності
Савченко О. В.	Формування «облікової політики в частині оподаткування» з обов'язковим розробленням і затвердженням податкових реєстрів	Вважає ключовим елементом організації податкового обліку саме створення та затвердження спеціалізованих податкових реєстрів

З урахуванням положень оновленого Податкового кодексу бухгалтерський облік нині безпосередньо виконує функцію формування інформаційної бази для визначення об'єкта оподаткування практично всіма податками. Таким чином, держава стала одним із основних користувачів бухгалтерської інформації та зацікавлена в її достовірності й відповідності національним П(С)БО. На нашу думку, ці зміни матимуть виключно позитивний вплив на облікові процедури розрахунків із бюджетом за податковими платежами. Затвердження норм ПКУ саме в такому вигляді є найбільш оптимальним рішенням і має низку суттєвих переваг, головна з яких — значне зниження трудомісткості процесу відображення операцій з визначення податкових зобов'язань як у бухгалтерському, так і в податковому обліку.

Унаслідок цього пропозиції науковців щодо розробки окремого внутрішнього документа, який би детально регламентував організацію податкового обліку, на сьогодні втратили свою колишню актуальність.

На нашу думку, особливості організації розрахунків із бюджетом за податковими платежами обов'язково мають бути детально розкриті в окремому розділі Наказу про облікову політику підприємства. Відсутність актуального наказу загалом або спеціального розділу щодо податкових розрахунків слід розглядати як суттєвий недолік в організації бухгалтерського обліку.

У разі необхідності коригування фінансового результату на різниці, передбачені податковим законодавством, доцільно розробити та затвердити окремий додаток до наказу про облікову політику, в якому навести порядок приведення даних бухгалтерського обліку у відповідність до вимог оподаткування, зокрема за допомогою спеціально розроблених форм робочих документів.

Враховуючи чинні норми законодавства та перспективи його змін (зокрема можливе скасування спрощеної системи оподаткування, ліквідацію єдиного податку 4-ї групи, відміну спеціального режиму ПДВ для

сільськогосподарських товаровиробників та запровадження ставки ПДВ 14 %), рекомендуємо бухгалтерам негайно оновити наказ про облікову політику підприємства з особливою увагою до поглибленого розкриття принципів, методів і процедур обліку податкових розрахунків.

З огляду на високу мінливість податкового законодавства вважаємо обов'язковим щорічний перегляд і, за потреби, актуалізацію положень наказу про облікову політику. Такий підхід дозволить уникнути штрафних санкцій, які виникають переважно через несвоєчасне врахування нових або повністю змінених правил визначення податкових зобов'язань.

Оновлена форма Податкової декларації з податку на прибуток передбачає обов'язкове подання разом із декларацією додатка — фінансової звітності, на підставі якої розраховане податкове зобов'язання. У цьому контексті Наказ про облікову політику набуває особливої ваги як ключовий розпорядчий документ, що дозволяє бухгалтеру продемонструвати високий рівень професійної компетентності.

Чим ретельніше й детальніше в ньому розкрито порядок відображення господарських операцій, тим вищою буде якість кінцевого облікового продукту — фінансової звітності. Це ще раз підкреслює вирішальну роль людського фактора: глибинних знань, професійної компетентності та постійного відстежування змін у законодавстві про оподаткування є необхідною умовою формування достовірної інформації про нарахування та сплату податків до бюджету.

Жоден інший об'єкт бухгалтерського обліку не зазнає настільки частих і радикальних змін, як сфера оподаткування, і саме швидкість адаптації до цих змін визначає здатність підприємства своєчасно та правильно виконувати свої зобов'язання перед державою. Жоден інший розділ обліку не вимагає такого оперативного виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання й передачі інформації внутрішнім та зовнішнім користувачам для прийняття управлінських рішень.

Облікова політика підприємства формується виключно на основі національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку та інших нормативно-правових актів, що регулюють бухгалтерський облік і фінансову звітність. Право власника (власників) встановлювати облікову політику реалізується через закріплення у відповідному розпорядчому документі тих методів оцінки, обліку та процедур, щодо яких нормативна база допускає альтернативні варіанти. До них, зокрема, належать методи оцінки вибуття запасів, періодичність розрахунку середньозваженої собівартості, порядок обліку й розподілу транспортно-заготівельних витрат, методи нарахування амортизації необоротних активів, вартісні критерії віднесення активів до малоцінних, періодичність переведення дооцінки у нерозподілений прибуток, спосіб створення резерву сумнівних боргів, перелік забезпечень майбутніх витрат і платежів, оцінка ступеня завершеності послуг і будівельних контрактів, принципи сегментування та внутрішнього ціноутворення, склад і розподіл загальновиробничих витрат, статті калькуляції, визнання фінансових інвестицій, база розподілу витрат за операціями з власним капіталом, поріг суттєвості, порядок переоцінки активів та відображення відстрочених податкових активів і зобов'язань.

У Наказі про облікову політику мають бути чітко визначені методи й процедури, які забезпечують отримання своєчасної, достовірної та об'єктивної інформації про стан заборгованості перед бюджетом за податками, суми нарахованих і сплачених податкових зобов'язань, а також про операції з нарахування штрафних санкцій у разі прострочення чи несплати цих зобов'язань.

Проведене дослідження теоретичних засад формування облікової політики щодо розрахункових операцій із бюджетом за податковими платежами дозволяє зробити такі висновки.

Через високу мінливість українського податкового законодавства підприємства вимушені переглядати підходи до оподаткування практично щороку, адаптуючись до нових правил розрахунку податкових зобов'язань.

Це зумовлює необхідність регулярного оновлення облікових процедур, методичних і організаційних положень ведення розрахунків із бюджетом у суворій відповідності до чинного законодавства.

Добре сформована, виважена та обґрунтована облікова політика в частині розрахунків із бюджетом за податковими платежами дає підприємству можливість обрати оптимальний варіант оподаткування (загальну чи спрощену систему), що дозволяє законно мінімізувати або встановити комфортний рівень податкових зобов'язань. Крім того, чітко визначені в обліковій політиці процедури забезпечують безперервне, своєчасне, достовірне, об'єктивне й повне відображення інформації, що суттєво знижує ризик помилок при розрахунку податкових зобов'язань і, відповідно, виключає додаткові витрати на сплату штрафів та пені.

Формування облікової політики за окремими напрямками полягає у свідомому виборі одного з кількох альтернативних варіантів, передбачених нормативно-правовими актами з бухгалтерського обліку. Оскільки облікова політика ґрунтується не лише на П(С)БО, а й на інших документах, що регулюють методологію обліку та складання фінансової звітності, при обранні конкретного варіанту враховуються всі чинні нормативні акти. З доступних альтернатив слід обрати той підхід, який найкраще відповідає специфіці діяльності підприємства й одночасно сприяє зниженню податкового навантаження (наприклад, порядок формування первісної вартості запасів, метод їх вибуття, включення витрат до собівартості готової продукції, оприбуткування основних засобів тощо).

Сутність такого підходу та принцип єдності облікової політики пояснюється тим, що як бухгалтерський, так і податковий облік базуються на одних і тих самих первинних документах, а їхніми об'єктами є активи, капітал, зобов'язання та господарські операції підприємства. Отже, повне відокремлення облікової політики на дві незалежні частини - бухгалтерську та податкову — є одночасно неможливим і недоцільним. Положення, що

стосуються оподаткування, мають органічно інтегруватися в загальну облікову політику підприємства як її невід'ємна складова.

3.2. Удосконалення підходів до здійснення податкового контролю, спрямованих на запобігання помилкам у податкових деклараціях та зменшення випадків ухилення від сплати податків

У сучасних умовах господарювання в Україні, за наявності неоголошеної війни, нестабільності ринків, наслідків пандемії коронавірусу, тіньової економіки та дефіциту бюджету, особливого значення набуває забезпечення стабільності податкових надходжень. Ця мета може бути досягнута лише за умови ефективного та результативного податкового контролю.

Податковий контроль виступає одним із ключових стабілізуючих факторів соціально-економічного розвитку країни, оскільки сприяє дотриманню принципів загальності оподаткування, рівності платників перед законом, фіскальної достатності, соціальної справедливості, відповідності податкового навантаження платоспроможності платників та інших принципів, закріплених у статті 4 Податкового кодексу України.

Рівень сплати податків і зборів значною мірою залежить від податкового менталітету суб'єктів господарювання та їхнього ставлення до виконання обов'язків перед державою. Податковий менталітет, у свою чергу, безпосередньо пов'язаний із рівнем довіри суспільства до влади: за відсутності такої довіри мотивація до сумлінного виконання податкових зобов'язань суттєво знижується.

Тому частота та інтенсивність податкового контролю мають бути диференційованими й залежати від статусу платника (сумлінний чи несумлінний), який формується на основі дотримання податкового законодавства, повноти й своєчасності сплати податків, рівня податкової

дисципліни, кількості офіційно працевлаштованих працівників, а також — особливо актуально в нинішніх умовах — обсягу коштів, що спрямовуються підприємством на соціальні програми та благодійність.

Ухилення від сплати податків є суспільно небезпечним явищем не лише в Україні, а й у всьому світі. Воно призводить до скорочення доходів бюджетів усіх рівнів, суперечить інтересам держави та сумлінних платників, порушуючи фундаментальний конституційний принцип загальної обов'язковості сплати податків і зборів у порядку та розмірах, установлених законом (ст. 67 Конституції України).

Тому вкрай важливим є проведення комплексного дослідження теоретичних напрацювань вітчизняних та зарубіжних науковців, а також практичного досвіду експертів і фахівців Державної податкової служби України щодо заходів податкового контролю, спрямованих на виявлення схем господарської діяльності суб'єктів, які застосовуються ними для уникнення сплати або штучного зменшення платежів до бюджету, з подальшою розробкою рекомендацій щодо вдосконалення контрольної діяльності податкових органів. Основними завданнями такого дослідження є: аналіз наукових праць вітчизняних і зарубіжних авторів, присвячених проблемам протидії ухиленню від оподаткування; з'ясування ступеня виконання суб'єктами господарювання обов'язку щодо повної та своєчасної сплати податків і зборів; розкриття типових схем ухилення від сплати ключових бюджетоформуєчих податків; обґрунтування рекомендацій щодо удосконалення методів податкового контролю, які сприятимуть суттєвому зменшенню рівня податкових порушень.

Податковий контроль не обмежується виявленням порушень законодавства, а й активно запобігає їхнім проявам. Прикладом слугує впровадження системи електронного адміністрування податку на додану вартість та моніторингу податкових ризиків під час реєстрації податкових накладних, що дозволяє оперативного блокувати злочинні схеми, які нечесні

платники використовують для штучної мінімізації своїх податкових зобов'язань.

Відповідно до узгодженого плану-графіка, протягом 2025 року Державна податкова служба України проведе понад 4700 планових перевірок платників податків — це майже вдвічі більше, ніж заплановано на 2024 рік. Особливу увагу буде приділено підприємствам у Києві, Одеській та Дніпропетровській областях. Щомісяця очікується перевірка близько 400 юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, з піковим навантаженням у жовтні.

Зростання кількості перевірок зумовлене не лише повним скасуванням мораторію на перевірки, а й ключовими змінами в податковому законодавстві, зокрема Законом України № 4015-IX від 10.10.2024 «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану» [46], який набрав чинності з 1 грудня 2024 року. Цей Закон передбачає підвищення базової ставки військового збору з 1,5% до 5%, запровадження сплати військового збору для суб'єктів на спрощеній системі оподаткування та збільшення ставки податку на прибуток для банків і інших фінансових установ. Зазначені новації спрямовані на забезпечення додаткових прогнозованих надходжень до Державного бюджету на 2025 рік у обсязі понад 140 млрд грн.

Державна податкова служба України оприлюднила ключові результати за перше півріччя 2025 року, продемонструвавши перевиконання планових показників надходжень до бюджету на понад 60,8 млрд грн (загальний обсяг становив 647 млрд грн, або +10,4% до плану). Цей показник свідчить про стабільність податкових потоків у державі, що створює підстави для очікування подальшого підтримання високого рівня надходжень, зокрема за рахунок ефективних результатів податкових перевірок.

Серед основних критеріїв високого ступеня ризику для платників податків, які визначають пріоритетність перевірки, виділяються: наявність бізнес-відносин із контрагентами, визнаними банкрутами чи ліквідованими,

за умови, що обсяг операцій з ними перевищує 100 тис. грн; наявність даних про можливе ухилення від сплати податків або зв'язки з фіктивними платниками; декларування від'ємного фінансового результату від операційної діяльності; реалізація продукції, товарів, робіт чи послуг за цінами нижчими за собівартість; зростання кредиторської заборгованості щонайменше вдвічі за два роки за паралельного збільшення запасів; дебіторська заборгованість, що перевищує кредиторську більш ніж удвічі; операційні витрати, які суттєво перевищують суму матеріальних витрат і витрат на оплату праці.

Рис. 3.1. Напрями удосконалення податкового контролю на підприємстві

Враховуючи визначені критерії, платникам податків варто особливо уважно підходити до вибору контрагентів, уникати співпраці з компаніями сумнівної репутації та завчасно враховувати фактори, які можуть підвищити ризик потрапляння під податкову перевірку.

За результатами аналітики Opendatobot, у 2025 році більшість планових перевірок припадатиме на юридичних осіб — майже 70%. Близько п'ятої

частини перевірок охоплюють фізичних осіб-підприємців, невелику частку становитимуть фінансові установи та нерезиденти, а також суб'єкти господарювання, які мають проблеми зі сплатою ПДФО та ЄСВ. Найчастіше увага контролюючих органів буде зосереджена на сферах оптової торгівлі, аграрного виробництва та мисливства, а також харчової промисловості.

Позапланові перевірки зазвичай не анонсуються заздалегідь, і їх основним предметом переважно є питання сплати податків, операції з підакцизними товарами, діяльність у сфері азартних ігор, фінансових та платіжних послуг, а також експортні операції.

За даними ДПС України щодо контрольної роботи за перші місяці 2025 року, вже проведено значну кількість перевірок: у січні здійснено понад дві сотні планових та понад тисячу позапланових перевірок, а у лютому їх кількість суттєво зростає. Це свідчить про високу інтенсивність контрольних заходів на початку року.

Однією з ключових тенденцій стало посилення цифровізації податкового контролю, що зменшує вплив людського фактора та робить перевірки більш прозорими. Активно розвивається інтеграція податкової системи з електронними сервісами: податкова звітність подається в електронному вигляді, що забезпечує автоматичну звірку даних та швидке виявлення розбіжностей, а сучасні аналітичні системи дозволяють контролюючим органам проводити моніторинг інформації дистанційно, у режимі реального часу.

Із 2025 року запроваджено новий підхід до вибіркового контролю, заснований на чіткій оцінці ризиків. Відбір суб'єктів для перевірки відбувається не випадковим чином, а з використанням алгоритмів, що враховують можливість порушень податкового законодавства, масштаб діяльності, фінансові обороти та історію попередніх порушень. Таким чином, підприємства з високим рівнем ризику або складними фінансовими операціями підлягатимуть контролю частіше, ніж інші.

Таблиця 3.2

Пропозиції щодо удосконалення податкового контролю

Напрямок удосконалення	Суть пропозиції	Очікуваний ефект
Автоматизація перевірок	Використання технологій автоматичного аналізу ризиковості та виявлення нетипових показників у звітності	Скорочення впливу людського фактору та швидке виявлення помилок і можливих схем ухилення
Електронна взаємодія з платниками	Розширення можливостей Е-кабінету, запровадження підказок при заповненні декларацій та доступу до онлайн-консультацій	Менша кількість технічних неточностей у податкових документах
Інтеграція баз даних	Об'єднання інформації податкових органів із даними митниці, банків, Пенсійного фонду та державних реєстрів	Оперативне звіряння даних і виявлення розбіжностей чи фіктивних операцій
Превентивний контроль	Застосування попередніх перевірок до моменту подання звітності	Можливість своєчасно усунути помилки без накладення штрафів
Удосконалення документальних перевірок	Запровадження єдиних стандартів і чек-листів, використання аналітики для визначення платників підвищеного ризику	Більш об'єктивні та якісні результати перевірок
Контроль трансакцій	Посилений нагляд за безготівковими операціями, електронними накладними та роботою РРО/ПРРО	Зменшення обсягів тіньового обороту
Освітня підтримка платників	Організація навчальних заходів, підготовка методичних матеріалів і відеоінструкцій щодо звітності	Зниження кількості ненавмисних помилок через недостатні знання
Цифровий аудит	Аналіз операцій на основі електронних даних та цифрових слідів	Прискорення перевірок і зменшення ризиків корупційного втручання
Підвищення відповідальності ризикових платників	Диференціація санкцій залежно від рівня ризику суб'єкта	Стимулювання добровільного дотримання податкових вимог

Очікується посилення вимог щодо підтвердження та фіксації даних про трансфертне ціноутворення, а також розширення співпраці з податковими органами інших держав. Запроваджені зміни передбачають зростання уваги до контролю за діяльністю малого та середнього бізнесу, який перевірятиметься за принципом оцінки ризиків. Особливий акцент робитиметься на суб'єктах, що працюють на спрощеній системі оподаткування, адже їх діяльність аналізуватиметься більш детально.

У 2025 році планується впровадження більш зрозумілого та доступного механізму оскарження рішень контролюючих органів, що надасть платникам податків більше можливостей для захисту своїх прав у разі спорів, зокрема шляхом використання онлайн-сервісів.

3.3. Аналіз нових технологічних рішень і методів податкового обліку в контексті цифрового розвитку економіки

Розвиток цифрових технологій суттєво трансформував формат взаємодії платників податків із органами державного фінансового контролю, зокрема з Державною податковою службою України.

Запровадження електронних інструментів забезпечило новий рівень податкового адміністрування, зробило процеси подання звітності та сплати податків більш зручними й доступними, а також дало можливість здійснювати комунікацію з податковими органами дистанційно. Такий підхід підвищує результативність виконання податкових обов'язків підприємствами та громадянами, скорочує обсяг паперових документів і сприяє раціоналізації обліку податкових надходжень.

Сучасні цифрові сервіси, розміщені на офіційному вебпорталі ДПС України, охоплюють широкий функціонал, що спрощує процес управління податками та зборами. На рисунку 3.2 представлено ключові інструменти, доступні платникам податків.

Поширення цифрової економіки спонукає податкові органи вдосконалювати традиційні методи адміністрування, впроваджуючи інноваційні підходи, засновані на аналізі великих обсягів даних і використанні електронних систем для співпраці з податковими службами інших країн. У межах цифрової модернізації Державна податкова служба України створила низку сучасних сервісів, орієнтованих на потреби та очікування платників податків.

Одним із таких сервісів є «InfoTAX», який надає користувачам доступ до актуальної податкової інформації через популярні месенджери. За його допомогою платники податків можуть швидко отримувати push-повідомлення, дані щодо реєстрації та обліку, витяги з державних реєстрів, відомості про нараховані податки та збори, результати обробки поданих документів, нагадування про строки звітування та сплати податків, а також інформацію щодо наявного або потенційного податкового боргу.

Наукові праці, присвячені цифровим трансформаціям у податковій сфері, підкреслюють важливість застосування штучного інтелекту в системі податкового адміністрування. Для цього необхідно сформувавши відповідну стратегію, що передбачає модернізацію IT-інфраструктури, розроблення власних програмних продуктів або співпрацю з провідними IT-компаніями та FinTech-стартапами, а також залучення спеціалістів у галузі системного аналізу, обробки великих даних і прогностичної аналітики.

Ефективна цифровізація податкового обліку створює основу для подальшого розвитку системи фінансового контролю в Україні та дає змогу ширше впроваджувати інноваційні технології в податкову сферу.

Сучасні досягнення у сфері інформаційних технологій значно розширюють інструментарій податкового обліку, забезпечуючи поєднання даних про внутрішню діяльність підприємств із зовнішніми економічними показниками. Використання нових цифрових рішень дає змогу створювати складні системи передавання, обробки та аналізу податкової інформації, що підвищує результативність облікових процесів.

Попри усталену думку про статичність і традиційність бухгалтерського та податкового обліку, сучасні технологічні розробки активно змінюють цей напрям. Щороку впроваджуються нові інструменти й підходи, що істотно підвищують ефективність роботи фахівців у сфері обліку та податкового консультування.

Одним із ключових кроків модернізації став розвиток електронного документообігу.

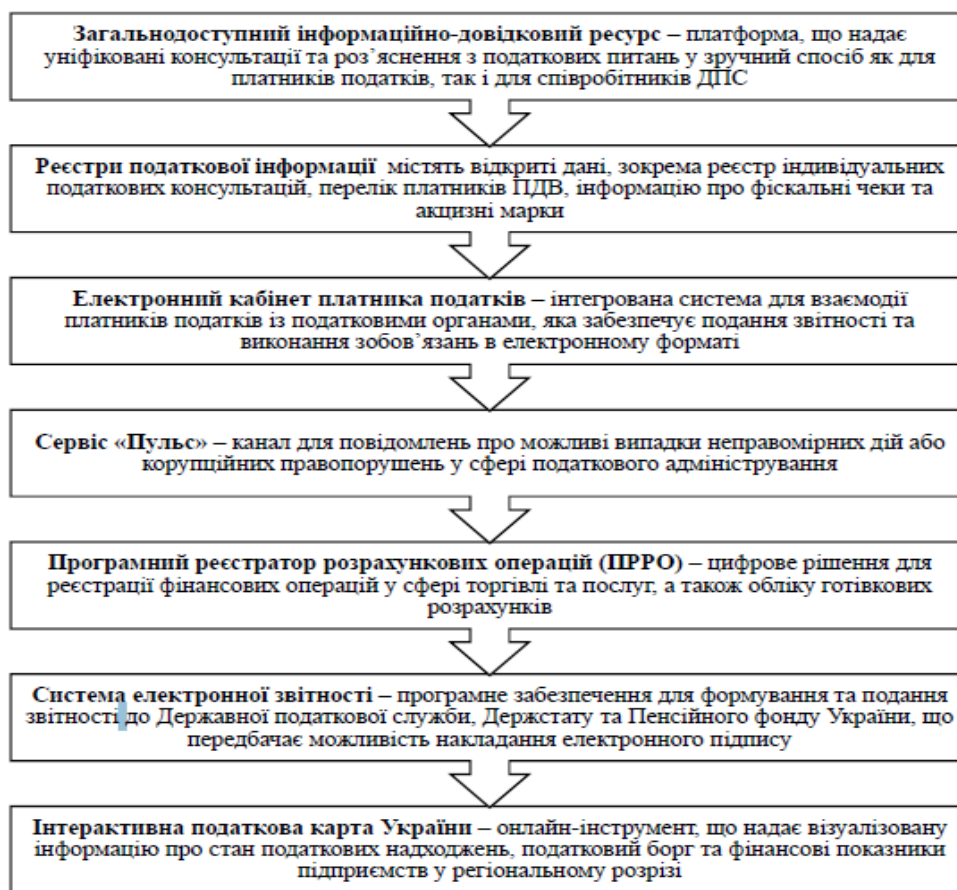

Рис. 3.2. Характеристика основних електронних сервісів, доступних платникам податків

Його застосування дає змогу істотно зменшити час, витрачений на пошук, узгодження та підписання податкових документів. Прийняття Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» [14] надало підприємствам нормативну основу для переходу на цифрове оформлення податкової документації, що сприяє підвищенню швидкості обробки даних і забезпечує більшу захищеність інформаційних потоків.

Другою суттєвою новацією виступає застосування кваліфікованого електронного підпису. Такий інструмент наділяє електронні документи юридичною значимістю, прирівняною до паперових документів із власноручними підписами та печатками. Правові засади його використання визначені Законом України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» [13], який забезпечує захищеність та підтвердження справжності електронного підпису.

Окремої уваги заслуговує розвиток електронних архівів, що забезпечують надійне та тривале зберігання податкової інформації та гарантують її цілісність. Використання цифрових сховищ дозволяє підприємствам удосконалити процеси управління податковими даними й зменшити імовірність втрати важливої інформації.

Таблиця 3.3

Принципи розвитку цифрових сервісів у податковій сфері

№	Принцип	Перефразований опис
1	Гнучкість	Здатність системи швидко пристосовуватися до змін як у внутрішньому середовищі, так і в зовнішніх умовах.
2	Безперервний розвиток	Регулярне оновлення технічних ресурсів, програмного забезпечення та інформаційної бази.
3	Універсальність	Можливість опрацьовувати різні типи податкових операцій та завдань.
4	Дистанційний доступ	Наявність опції користування сервісами онлайн без особистої присутності.
5	Зручність у користуванні	Налаштування функцій під індивідуальні вимоги та комфорт користувача.
6	Сумісність	Взаємодія й узгодженість із іншими інформаційними системами та платформами.
7	Захист інформації	Забезпечення належного рівня безпеки даних і запобігання несанкціонованому доступу.
8	Стабільність роботи	Гарантування надійної та безперебійної роботи технічних і програмних компонентів.

Упродовж останніх років поширення набули сервіси електронного обміну податковими документами, які дають можливість бухгалтерам і фахівцям із оподаткування оперативно передавати юридично значимі матеріали без застосування паперових носіїв (табл. 3.4). Вбудування таких платформ у системи податкового обліку підвищує ефективність роботи та сприяє автоматизації процесів звітності.

Науковець ДулікТ.О. аналізував трансформації, що відбуваються в податковому обліку під впливом цифровізації, та виокремив ключові інноваційні підходи, які дедалі ширше застосовуються в системі податкового адміністрування [18].

Таблиця 3.4

Сервіси обміну податковими документами

№	Назва сервісу	Опис	Основні функції
1	М.Е.Doc	Система електронного документообігу для подання звітності до контролюючих органів та обміну з контрагентами. Підтримує реєстрацію податкових накладних та обмін юридично значущими документами (рахунки, акти, договори).	Автоматизація вхідних/вихідних документів; інтеграція з податковими органами; електронне підписання КЕП; обмін з партнерами без паперу.
2	FlyDoc	Сервіс для обміну первинними документами (ПДВ-накладні, акти, рахунки) з інтеграцією в BAS/1С. Підтримує єдиний стандарт форматів (.xml, .pdf).	Миттєвий обмін з контрагентами; електронне підписання; статус відстеження; інтеграція з обліковими системами.
3	FREDO ДокМен	Хмарний сервіс для обміну електронними документами з контролем статусів та інтеграцією в FREDO Звіт. Підходить для звітності та первинних документів.	Обмін без проміжних файлів; моніторинг процесу; інтеграція з ПДВ-адмініструванням; доступ через ліцензію.
4	Вчасно (Vchasno)	Онлайн-платформа для миттєвого обміну документами без встановлення ПО. Безкоштовно для контрагентів, з фокусом на юридичну значимість.	Створення, контроль та управління документами; електронне підписання; обмін з податковими формами; хмарне зберігання.
5	Paperless	Сервіс для компаній та ФОП з обміну документами між контрагентами. Підтримує податкову звітність та первинні документи.	Завантаження/створення шаблонів; обмін з кількома отримувачами; трикратне резервне копіювання; юридична сила з КЕП.
6	Мій Арт-Офіс	Хмарний сервіс для створення та обміну DOCX, XLSX, PDF-документами. Розрахований на економію від паперового обміну.	Миттєвий обмін; калькулятор економії; підтримка апаратних носіїв КЕП; відстеження статусів.
7	Dubidoc	Онлайн-сервіс для підписання та обміну документами через веб або мобільний додаток. Підходить для податкових та комерційних документів.	Створення/підписання з КЕП; обмін з колегами/контрагентами; юридична значимість; інтеграція з месенджерами.

Однією з таких інновацій виступають хмарні технології, що забезпечують зберігання й обробку податкової інформації на віддалених

ресурсах із доступом через мережу Інтернет. Це дає змогу підприємствам ефективно організувати податковий облік незалежно від їх розташування, що має особливу цінність в умовах економічної нестабільності та зовнішніх кризових впливів. Крім того, використання хмарних сервісів підсилює захист даних завдяки застосуванню шифрувальних механізмів і багаторівневої системи автентифікації.

Окремо слід зазначити зростання ролі блокчейн-технологій у сфері податкового обліку, адже вони забезпечують високий рівень прозорості та захищеності фінансових транзакцій. Децентралізований характер таких систем унеможливорює несанкціоноване коригування або підробку податкової інформації, що робить блокчейн ефективним засобом протидії шахрайству, автоматизації процесів податкового контролю та вдосконалення міжнародного обміну податковими даними.

Висновки до розділу 3

1. При формуванні облікової політики підприємства слід враховувати тісний взаємозв'язок між бухгалтерським (фінансовим і управлінським) та податковим обліком. Незважаючи на наявні відмінності, бухгалтерська політика та політика в податкових цілях є двома аспектами єдиного облікового процесу, що базується на спільних принципах. Таким чином, сучасна облікова політика підприємства може розглядатися як комплекс принципів, методів і процедур ведення бухгалтерського та податкового обліку.

2. Одним із ключових напрямів змін є посилення контролю за використанням податкових пільг і субсидій. Податкові органи перевірятимуть правильність застосування пільг (наприклад, щодо ПДВ або податку на прибуток) та дотримання умов їх отримання. Особлива увага приділяється субсидіям, що надаються агропідприємствам та іншим галузям

для стимулювання економічного розвитку. Законодавчі зміни також торкаються процедур оскарження рішень контролюючих органів.

3. Цифровізація податкового обліку є ключовим напрямом розвитку сучасної економіки, оскільки підвищує ефективність адміністрування податків, скорочує адміністративні витрати та забезпечує прозорість фінансових операцій. Сучасний цифровий податковий облік передбачає інтеграцію інформаційних технологій у податкові процеси, що сприяє автоматизації обліку, контролю та сплати податків. Використання електронного документообігу, штучного інтелекту та блокчейн-технологій мінімізує помилки, прискорює податкову звітність і підвищує податкову дисципліну. Хмарні сервіси, технології Big Data та автоматизовані системи моніторингу й прогнозної аналітики дозволяють ефективно обробляти великі масиви фінансових даних, виявляти ризикові операції та запобігати ухиленню від сплати податків.

4. Дослідження підтверджують, що впровадження електронних сервісів, таких як «InfoTAX», електронні кабінети платників податків та автоматизовані системи звітності, покращує комунікацію між платниками та органами контролю, спрощує адміністрування податків та знижує ризики корупційного впливу.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У процесі виконання магістерської кваліфікаційної роботи було комплексно досліджено систему податкового обліку і звітності підприємства, що дало змогу сформулювати такі узагальнені наукові та практичні висновки.

1. У ході дослідження теоретичних основ системи оподаткування було встановлено, що податки є ключовим елементом фінансово-економічної системи держави та водночас важливим чинником впливу на діяльність підприємств. Аналіз еволюції наукових підходів до трактування природи податків показав, що податкова система розвивається від фіскально орієнтованої моделі до моделі збалансованого регулювання, в якій поєднуються принципи економічної нейтральності, справедливості, прозорості та стимулювання розвитку бізнесу. З'ясовано, що сучасна концепція оподаткування ґрунтується на взаємодії держави та суб'єктів господарювання, коли податки виконують не лише фіскальну, а й регулятивну, соціальну та стимулюючу функції.

2. Розкрито сутність податкової політики підприємства як сукупності принципів, методів і процедур, що визначають організацію податкового обліку та поведінку підприємства у сфері оподаткування. Встановлено, що податкова політика є важливим управлінським інструментом, адже впливає на рівень податкового навантаження, оптимізацію витрат і фінансові результати діяльності. Окреслено її особливості, серед яких - необхідність дотримання норм законодавства, гнучкість, адаптивність та інформаційна прозорість. Показано, що ефективність податкової політики безпосередньо залежить від якості облікової політики та системи внутрішнього контролю.

3. Визначено, що податкова звітність підприємства є структурованою системою показників, яка відображає податкові зобов'язання, бази оподаткування та результати господарської діяльності, що мають податкові наслідки. Досліджено її структуру, інформаційно-аналітичні можливості та інтеграцію із системою бухгалтерського обліку. Особливу увагу приділено

інструментам контролю за правильністю її формування - перевіркам відповідності, аналітичним співставленням, внутрішнім регламентам. Виявлено, що якість податкової звітності залежить від коректності ведення реєстрів, рівня автоматизації та кваліфікації персоналу.

4. Надано організаційно-економічну характеристику ТОВ «Сільськогосподарське підприємство «Лідер Агро»», яка дала можливість визначити специфічні особливості його функціонування, що впливають на податковий облік: сезонність виробництва, багатокомпонентність витрат, специфіка земельних ресурсів, оподаткування аграрної продукції. З'ясовано, що ключові параметри діяльності підприємства формують специфічну структуру податкових зобов'язань, що потребує ретельної організації обліку.

5. Проаналізовано облікову політику підприємства в бухгалтерській і податковій частині, встановлено її відповідність чинному законодавству та П(С)БО. Виявлено низку аспектів, які потребують уточнення або деталізації для забезпечення більшої прозорості податкових процедур, зокрема щодо визначення методів оцінки, вибору підходів до формування бази оподаткування та узгодження первинних документів із податковими реєстрами.

6. Досліджено методику побудови системи податкового обліку на підприємстві та оцінено порядок нарахування й сплати основних податків - ПДВ, податку на прибуток, ЄСВ, податку на доходи фізичних осіб, земельного податку тощо. Встановлено, що структура податкового обліку побудована логічно, однак має потребу в вдосконаленні окремих ділянок, зокрема автоматизації розрахунків, контролю за первинними документами та внутрішньої перевірки звітності.

7. Визначено, що облікова політика є основою для формування системи податкового обліку, оскільки саме вона визначає методи, процедури та підходи до складання звітності. Виявлено, що чітко визначена й узгоджена облікова політика позитивно впливає на точність податкових розрахунків,

зменшує ризики штрафних санкцій, забезпечує прозорість і доступність інформації для управлінських рішень.

8. Проведено аналіз системи податкового контролю на підприємстві. Виявлено найбільш поширені порушення та ризики: несвоєчасність подання документів, неточності в первинних документах, помилки в класифікації операцій, порушення в частині реєстрації податкових накладних, недоліки внутрішнього контролю. З'ясовано, що ключовими чинниками ризику є недостатня автоматизація та недостатній рівень методичного супроводу облікових процесів.

9. Обґрунтовано напрями удосконалення облікової політики, зокрема щодо уточнення правил формування податкових зобов'язань, підвищення деталізації процедур документального оформлення операцій, зменшення суб'єктивності при виборі методів обліку. Запропоновано практичні інструменти оптимізації податкових розрахунків, спрямовані на зменшення податкових ризиків і забезпечення стабільності розрахунків із бюджетом.

10. Розроблено рекомендації щодо поліпшення процедур податкового контролю, які включають удосконалення внутрішніх перевірок, впровадження регулярного моніторингу податкових зобов'язань, посилення контролю за якістю первинних документів, підвищення професійного рівня працівників. Це дає можливість зменшити імовірність помилок у звітності та мінімізувати ризики податкових донарахувань.

11. Оцінено можливості застосування сучасних цифрових технологій у податковому обліку - автоматизованих інформаційних систем, хмарних сервісів, електронного документообігу, інтелектуальних алгоритмів перевірки даних. Встановлено, що цифровізація здатна значно підвищити оперативність, точність та інтегрованість податкової інформації, сприяючи більш якісному управлінню податковими ризиками.

12. На основі комплексного аналізу сформовано цілісну модель удосконалення системи податкового обліку й звітності підприємства, яка включає оптимізацію облікової політики, модернізацію технологічних

інструментів, удосконалення податкового контролю та підвищення якості управлінських рішень. Реалізація запропонованих заходів сприятиме зміцненню фінансової стійкості підприємства, підвищенню рівня законності та прозорості податкових операцій, а також посиленню ефективності системи управління в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Афанасєва Н. В. Податкова оптимізація на підприємстві: методи та інструменти. Київ: Фінанси України, 2022. 180 с.
2. Афанасєва Н. В., Гончарук А. Б. Сучасні підходи до мінімізації податкового навантаження. Харків: Економіка, 2021. 210 с.
3. Бєх Г. В., Кучерявенко М. П. Податкове право України: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2023. 320 с.
4. Бикова В. Г. Податкове планування в системі управління підприємством. Дніпро: ДДАЕУ, 2020. 150 с.
5. Бланк І. О. Фінансовий менеджмент: підручник. Київ: Ніка-Центр, 2022. 528 с.
6. Бланк І. О., Ситник Г. В. Управління податковими зобов'язаннями підприємства. Київ: Ельга, 2021. 240 с.
7. Бєх Г. В. Сучасні проблеми податкового права. Київ: Юрінком Інтер, 2023. 250 с.
8. Бикова В. Г., Дулік Т. О. Податкове планування: практичний посібник. Дніпро: ДДАЕУ, 2022. 190 с.
9. Вобан С. Королівська десятина / Пер. з фр. Львів: ЛНУ, 2021. 220 с.
10. Гетманцев Д. О. Податкові пільги та їх оптимізація. Харків: Право, 2021. 210 с.
11. Грицюк Н. О. Цифровізація податкової політики. Львів: ЛНУ, 2023. 230 с.
12. Гетманцев Д. О. Податкове право: навчальний посібник. Київ: Юрінком Інтер, 2023. 280 с.
13. Гетманцев Д. О. Ухилення від сплати податків: правові аспекти та протидія. Харків: Право, 2022. 200 с.
14. Головка Н.Г. Методологічні засади формування податкового обліку на підприємстві / Г.Є.Павлова, Л.В. Волчанська, Н.Г. Головка //

<https://nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/7804>.

15. Головка Н.Г. Методичні принципи формування та ведення податкового обліку / Н.Г. Головка // Обліково-фінансове, інформаційне та мовно-комунікаційне забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки: проблеми, пріоритети, перспективи: збірник тез III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції 22-23 жовтня 2025 р. Дніпро: ДДАЕУ, 2025. С. 42-43.

16. Гоббс Т. Левіафан / Пер. з англ. Київ: КНУ, 2023. 300 с.

17. Грицюк Н. О. Податкова політика підприємства в умовах цифровізації. Львів: ЛНУ, 2021. 190 с.

18. Дулік Т. О. Методи податкового планування для малих підприємств. Київ: КНЕУ, 2020. 160 с.

19. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.2003 № 851-IV (зі змінами). Київ: ВР України, 2021. 80 с.

20. Закон України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» від 05.10.2017 № 2155-VIII. Київ: ВР України, 2023. 100 с.

21. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану» від 10.10.2024 № 4015-IX. Київ: ВР України, 2024. 50 с.

22. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 № 996-XIV (зі змінами). Київ: ВР України, 2023. 120 с.

23. Ібн Хальдун. Мукаддіма / Пер. з араб. Київ: НАН України, 2020. 400 с.

24. Іванов Ю. Б. Теорія оподаткування: монографія. Одеса: ОНУ, 2022. 300 с.

25. Іванов Ю. Б. Фіскальна функція податків. Одеса: ОНУ, 2020. 260 с.

26. Кирилюк Ф. М. Податкова політика держави та її вплив на бізнес. Київ: НАН України, 2021. 220 с.
27. Кирилюк Ф. М., Обушний М. І., Хилько М. І. Сутність політики в економічних відносинах. Дніпро: ДДАЕУ, 2020. 180 с.
28. Корецький О. М. Бюджетна та податкова політика: взаємозв'язок. Київ: КНУ, 2023. 260 с.
29. Кучерявенко М. П. Податковий контроль: теорія та практика. Харків: Право, 2022. 280 с.
30. Кирилюк Ф. М. Державна політика оподаткування. Київ: НАН України, 2022. 240 с.
31. Корецький О. М. Податкова політика в бюджетній системі. Київ: КНУ, 2021. 220 с.
32. Кучерявенко М. П., Бех Г. В. Податковий контроль: монографія. Харків: Право, 2023. 300 с.
33. Мілль Дж. С. Принципи політичної економії / Пер. з англ. Київ: Знання, 2022. 450 с.
34. Мельник П. В. Податки як інструмент регулювання економіки. Київ: Знання, 2021. 230 с.
35. Мельник П. В. Регулююча функція податків. Київ: Знання, 2022. 250 с.
36. Монтеск'є Ш. Про дух законів / Пер. з фр. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 400 с.
37. Оніщик Ю. В. Публічно-правова природа податків. Львів: ЛНУ, 2020. 170 с.
38. Оніщик Ю. В. Правові основи оподаткування. Львів: ЛНУ, 2021. 180 с.
39. Обушний М. І. Політика в економіці: теоретичні засади. Дніпро: ДДАЕУ, 2020. 200 с.
40. Павлова Г. Є. Аграрне оподаткування: проблеми та перспективи. Дніпро: ДДАЕУ, 2022. 280 с.

41. Павлова Г. Є. Оподаткування підприємств агробізнесу [текст]: навч. посіб./І. П. Приходько, Г. Є. Павлова, М. В. Бардадим – Дніпро: Пороги, 2021. - 190 с.
42. Пілевич Д. С. Цифровізація податкового обліку: виклики та перспективи // Фінанси України. 2022. № 5. С. 145–152.
43. Пілевич Д. С. Інноваційні технології в податковому адмініструванні // Економіка та держава. 2021. № 3. С. 20–28.
44. Петті В. Трактат про податки / Пер. з англ. Харків: Економіка, 2020. 180 с.
45. Пілевич Д. С. Big Data в податковому обліку // Інформаційні технології. 2023. № 2. С. 30–40.
46. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI (зі змінами станом на 2024 р.). Київ: Офіц. вид., 2024. 450 с.
47. Сей Ж.-Б. Трактат з політичної економії / Пер. з фр. Київ: Фінанси, 2021. 320 с.
48. Ситник Г. В., Бланк І. О. Податковий менеджмент: підручник. Київ: КНЕУ, 2023. 320 с.
49. Ситник Г. В. Податковий менеджмент на підприємстві. Київ: КНЕУ, 2022. 200 с.
50. Сімонді Ж. Нові принципи політичної економії / Пер. з фр. Львів: ЛНУ, 2022. 280 с.
51. Сміт А. Дослідження про природу і причини багатства народів / Пер. з англ. Київ: Наукова думка, 2020. 600 с. (Сучасне видання класики).
52. Рікардо Д. Початки політичної економії і оподаткування / Пер. з англ. Харків: Право, 2021. 350 с. (Сучасне видання).
53. Руссо Ж.-Ж. Суспільний договір / Пер. з фр. Львів: ЛНУ, 2020. 200 с.
54. Хилько М. І. Соціальні аспекти податкової політики. Дніпро: ДДАЕУ, 2021. 190 с.

ДОДАТКИ

Оцінка майна ТОВ «Сільськогосподарське підприємство «Лідер Агро» за 2020-2024 рр., тис. грн. ДОДАТОК А

№ з/п	Види активів (майна)	2020 р.	2021р.	2022р.	2023 р.	2024 р.	Відношення у % 2024 р. до 2020 р.
	Майно - усього	2136,4	5276,0	5984,0	8142,0	9063,0	424,25
1	Необоротні активи	249,3	1699,0	1663,0	2091,0	3765,0	1510,23
1.1	Основні засоби	249,3	1698,0	1412,0	1707,0	3136,0	125792
1.2	Довгострокові біологічні активи	0	0	253,0	386,0	358,0	0
2	Оборотні активи	1886,3	3579,0	4322,0	6052,0	5299,0	280,90
2.1	Оборотні виробничі фонди	1328,9	1628,0	1527,0	3088,0	2358,0	177,44
2.1.1	Виробничі запаси	529,9	639,0	242,0	662,0	459,0	86,62
2.2	Фонди обігу	557,5	1952,0	2796,0	2956,0	2941,0	527,35
2.2.1	Готова продукція і товари	455,1	1684,0	2338,0	1989,0	2017,0	443,09
2.2.2	Поточна дебіторська заборгованість	34,3	263,0	452,0	887,0	917,0	2673,47
2.2.3	Грошові кошти і поточні фінансові інвестиції	6,6	6,0	8,0	82,0	9,0	136,36
2.2.4	Інші оборотні активи	61,8	2,0	0	0	0	0
3	Витрати майбутніх періодів	0	0	0	0	0	0

Оцінка руху та функціонального стану основних засобів ТОВ «Сільськогосподарське підприємство «Лідер Агро»» ДОДАТОК В

№	Показник	2020	2021	2022	2023	2024	Відношення 2024 до 2020 (%)
1	Балансова вартість основних засобів на початок року	968,7	1093,0	2856,0	3055,0	3704,0	382,39
2	Придбання основних засобів за рік	125,3	1764,0	200,0	889,0	737,0	588,19
3	Вибуття основних засобів за рік	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	100,00
4	Балансова вартість основних засобів на кінець року	1093,0	2856,0	3055,0	3704,0	6118,0	559,83
5	Амортизаційні відрахування за рік	48,3	316,2	486,0	355,0	986,0	2041,41
6	Накопичений знос на початок року	796,5	843,8	1159,0	1644,0	1998,0	250,85
	Накопичений знос на кінець року	843,8	1159,0	1644,0	1998,0	2983,0	353,52
7	Чистий приріст (зменшення) вартості основних засобів, тис. грн	125,30	1764,00	200,00	650,00	2415,00	1927,37
8	Річний темп зміни вартості основних засобів, %	113,84	262,45	107,97	122,25	166,19	145,99
9	Відносний приріст (зменшення) вартості основних засобів, %	13,84	162,45	7,97	22,25	66,19	478,25
10	Частка оновлення основних засобів, %	12,38	62,75	7,52	24,98	13,03	105,25
11	Частка вибуття основних засобів, %	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	100,00
12	Очікуваний період повного оновлення, років	9,79	2,62	16,35	5,17	9,31	95,10
13	Частка заміни основних засобів, %	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	100,00
14	Частка розширеного відтворення основних засобів, %	101,00	101,00	101,00	74,09	328,99	325,73
15	Середній період обороту основних засобів, років	22,77	7,26	7,09	10,54	5,98	26,26
16	Рівень зношеності на початок року, %	83,21	78,18	41,56	54,80	54,93	66,01
	Рівень зношеності на кінець року, %	88,09	107,04	58,55	66,39	81,53	92,55
17	Рівень придатності на початок року, %	18,79	23,82	60,44	47,20	47,07	250,51
	Рівень придатності на кінець року, %	13,91	-5,04	43,45	35,61	20,47	147,16

Фінансові результати діяльності ТОВ «Сільськогосподарське підприємство «Лідер Агро»», 2020-2024 рр. тис. грн. ДОДАТОК Д

№ з/п	Показники	2020 р.	2021р.	2022р.	2023 р.	2024р.	Відношення у % 2024 р. до 2020 р.
1	Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	3289,51	4662,00	8304,00	9761,00	12710,00	386,37
2	Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2896,31	4014,00	6920,00	8134,00	10592,00	365,69
3	У % до доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	88,06	86,20	83,34	84,33	83,34	94,64
4	Операційні витрати, у тому числі:						
	а) собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг);	1965,01	3119,00	5769,00	5234,00	8570,00	436,09
	б) адміністративні витрати;	174,31	313,00	1155,00	691,00	761,00	436,58
	в) витрати на збут;	29,31	144,00	118,00	56,00	198,00	672,88
	г) інші операційні витрати.	133,01	0	31,00	73,00	3,00	1,51
5	Валовий прибуток (збиток)	931,31	896,00	1152,00	2901,00	2023,00	163,24
6	У % до чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	32,16	22,40	16,65	36,66	19,10	59,39
7	Прибуток (збиток) від операційної діяльності	594,71	441,00	-151,00	2084,00	1064,00	178,94
8	Фінансові та інвестиційні доходи	0	0	0	0	0	0
9	Фінансові та інвестиційні витрати	183,90	418,00	285,00	205,00	457,00	248,51
10	Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування	410,80	24,00	-435,00	1880,00	608,00	148,00
11	Податок на прибуток від звичайної діяльності	0	0	0	0	0	0
12	Прибуток (збиток) від звичайної діяльності	410,80	24,00	-435,00	1880,00	608,00	148,00
13	У % до прибутку від звичайної діяльності до оподаткування	100	100	100	100	100	100
14	Надзвичайні доходи	0	0,00	0	0	0	0
15	Надзвичайні витрати і податки з надзвичайного прибутку	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,0
16	Чистий прибуток (збиток)	410,90	23,00	-434,00	1879,00	607,00	147,72
17	У % до прибутку (збитку) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	12,49	0,49	-5,23	19,25	4,78	-7,72
18	У % до валового прибутку (збитку)	44,12	2,57	-37,71	64,79	30,02	-14,10

Оцінка фінансової стійкості ТОВ «Сільськогосподарське підприємство «Лідер Агро»», 2020-2024 рр. ДОДАТОК Е

Показники	Нормативне значення	2020 р.	2021р.	2022р.	2023 р.	2024 р.	Відношення у % 2024 р. до 2020 р.
1. Показники структури капіталу							
Коефіцієнт автономії	>0,5	0,35	0,05	0,05	0,35	0,33	94,29
Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	<0,5	0,67	0,97	0,97	0,67	0,69	102,99
Коефіцієнт фінансування	>1	0,52	0,05	0,05	0,54	0,47	90,38
Коефіцієнт фінансового ризику	<1	1,96	26,92	22,85	1,91	2,17	110,71
Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	Зменшення	0,58	0,87	0,81	0,25	0,35	60,34
Коефіцієнт структури залученого капіталу	Збільшення	0,70	0,24	0,18	0,18	0,25	35,71
2. Показники стану оборотних активів							
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	Збільшення	1443,30	-345,00	-412,00	1614,00	611,00	42,34
Коефіцієнт забезпеченості оборотних коштів	>0,1	0,78	-0,20	-0,20	0,28	0,13	16,67
Коефіцієнт забезпеченості запасів	>0,5	0,81	-0,20	-0,21	0,33	0,15	18,52
Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	Збільшення	0	-0,02	-0,03	0,06	0,02	-
3. Показники стану основного капіталу							
Коефіцієнт реальної вартості майна	Збільшення	0,74	1,57	0,57	0,81	0,68	91,89
Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні	Збільшення	0,13	0,33	0,25	0,22	0,36	276,92
Коефіцієнт накопичення амортизації	Збільшення	0,78	0,42	0,55	0,55	0,50	64,10
Коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів	Збільшення	7,55	2,12	2,61	2,91	1,42	18,81

Оцінка ліквідності, платоспроможності та оборотності оборотних активів
ТОВ ТОВ «Сільськогосподарське підприємство «Лідер Агро», 2020-2024 рр., тис. грн. ДОДАТОК Ж

№ з/п	Показники	Нормативне значення	2020 р.	2021р.	2022р.	2023 р.	2024 р.	Відношення у % 2024 р. до 2020 р.
1	Оцінка ліквідності							
1.1	Високоліквідні активи (А1)	≥П1	6,60	6,00	8,00	83,00	8,00	124,09
1.2	Середньоліквідні активи (А2)	≥П2	95,80	264,00	452,00	887,00	917,00	955,17
1.3	Низьколіквідні активи (А3)	≥П3	1783,90	3311,00	3864,00	5078,00	4374,00	245,16
1.4	Найбільш строкові зобов'язання (П1)	≤А1	0	0	0	0	0	0
1.5	Короткострокові зобов'язання (П2)	≤А2	343,70	3809,00	4630,00	3818,10	4577,00	1335,29
1.6	Довгострокові зобов'язання (П3)	≤А3	968,40	1165,00	1001,00	900,10	1503,00	155,27
2	Оцінка платоспроможності							
2.1	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	≥0,2	0,03	0	0	0,03	0	10,78
2.2	Проміжний коефіцієнт покриття	≥0,7	0,11	0,08	0,20	0,23	0,30	198,67
2.3	Коефіцієнт покриття (загальної ліквідності)	≥2	4,72	0,92	0,93	1,40	1,17	24,59
2.4	Коефіцієнт загальної платоспроможності	Збільшення	1,57	1,05	1,06	1,56	1,50	95,49
3	Оцінка оборотності оборотних активів							
3.1	Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	-	2741,40	3885,00	692000	8134,00	10592,00	386,36
3.2	Середньорічна вартість оборотних активів	-	1939,36	2732,20	3949,60	5187,00	5675,50	292,70
3.3	Коефіцієнт обертання оборотних активів	Збільшення	1,42	1,43	1,76	1,58	1,88	132,05
3.4	Коефіцієнт завантаження оборотних активів	Зменшення	0,72	0,80	0,58	0,65	0,55	75,74
3.5	Тривалість одного обороту оборотних активів, днів	Зменшення	256	254	206	240	194	77

Оцінка ділової активності ТОВ ТОВ «Сільськогосподарське підприємство «Лідер Агро»», 2020-2024 рр. ДОДАТОК 3

№ з/п	Показники	2020 р.	2021р.	2022р.	2023 р.	2024 р.	Відношення у % 2024 р. до 2020р.
1	Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2741,31	3884,01	6919,01	8133,01	10591,01	386,30,6
2	Операційні витрати	5103,61	5826,01	7704,01	6296,01	13630,01	267,08
3	Середньорічна вартість капіталу	2150,06	3705,21	5629,01	7062,01	8601,51	400,07
4	Середньорічна вартість необоротних активів	210,71	973,11	1679,51	1876,01	2927,01	1389,19
5	Середньорічна вартість оборотних активів	1939,36	2732,11	3949,51	5186,01	5674,51	292,61
6	Середньорічна вартість оборотних виробничих фондів	739,66	1477,91	1576,51	2307,51	2723,01	368,16
7	Середньорічна вартість готової продукції і товарів	227,51	1069,01	2010,01	2162,51	2002,01	880,01
8	Середньорічна величина поточної дебіторської заборгованості	913,86	148,11	356,51	668,51	901,01	98,60
9	Середньорічна вартість власного капіталу	1227,76	457,01	220,01	1527,01	2837,51	231,12
10	Середньорічна величина кредиторської заборгованості	219,66	85,96	95,51	306,51	269,01	122,48
11	Загальний коефіцієнт обертання капіталу	1,28	1,06	1,24	1,16	1,21	96,58
12	Фондовіддача необоротних активів, грн	13,02	3,98	4,13	4,35	3,61	27,82
13	Коефіцієнт обертання оборотних активів	1,42	1,43	1,76	1,58	1,81	132,05
14	Тривалість одного обороту оборотних активів, днів	256	254	206	231	191	77
15	Коефіцієнт обертання оборотних виробничих фондів	3,72	2,64	4,40	3,53	3,88	104,95
16	Тривалість одного обороту оборотних виробничих фондів, днів	98	138	83	103	94	96
17	Коефіцієнт обертання готової продукції і товарів	12,05	3,64	3,45	3,77	5,28	43,91
18	Тривалість одного обороту готової продукції і товарів, днів	31	98	106	97	69	229
19	Коефіцієнт обертання поточної дебіторської заборгованості	3,01	26,24	19,42	12,18	11,76	391,87
20	Тривалість одного обороту поточної дебіторської заборгованості, днів	121	15	18	31	32	27
21	Коефіцієнт обертання власного капіталу	2,24	8,51	31,46	5,34	3,74	167,18
22	Тривалість одного обороту власного капіталу, днів	162	43	12	69	97	61
23	Коефіцієнт обертання кредиторської заборгованості	23,25	67,79	80,68	20,55	50,68	218,08
24	Тривалість одного обороту кредиторської заборгованості, днів	16	6	5	19	8	47

Комплексна (рейтингова) оцінка фінансового стану ТОВ «Сільськогосподарське підприємство «Лідер Агро»» ДОДАТОК Є

№ з/п	Показники	2020 р.		2021 р.		2022 р.		2023 р.		2024 р.		Питома вага (Vi, %) в інтегрованому показнику
		Значення	Рейтинг	Значення	Рейтинг	Значення	Рейтинг	Значення	Рейтинг	Значення	Рейтинг	
1	Показники ліквідності											
1.1	Коефіцієнт поточної ліквідності (загальний коефіцієнт покриття)	4,72	11	0,2	11	0,93	8	1,40	8	1,17	8	9
1.2	Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,27	11	0,08	5	0,11	2	0,23	3	0,21	7	9
2	Показники ділової активності											
2.1	Період оборотності дебіторської заборгованості, днів (тривалість одного обороту дебіторської заборгованості)	120,02	4	13,74	7	18,56	11	29,40	11	30,64	11	9
2.2	Період оборотності запасів, днів	68,23	11	157,39	11	167,60	6	255,50	5	124,81	7	9
2.3	Період оборотності активів, днів	282,36	11	343,44	11	292,89	10	312,60	11	292,38	11	9
3	Показники фінансової незалежності											
3.1	Коефіцієнт фінансової незалежності, % (коефіцієнт концентрації залученого капіталу)	66,07	11	96,43	8	95,81	2	65,58	2	68,32	7	9
3.2	Частка оборотних активів, сформованих за рахунок власних коштів, % (коефіцієнт забезпеченості оборотних коштів)	76,52	11	-9,62	11	-9,52	1	26,67	1	11,52	1	9
4	Показники рентабельності											
4.1	Рентабельність продажу, %	12,50	7	0,50	11	-5,24	6	19,26	3	4,79	9	10

4.2	Рентабельність активів, % (загальна рентабельність (збитковість) капіталу)	4,7*	5	0,17	10	-1,94	6	6,66	5	1,77	9	10
4.3	Рентабельність капіталу, % (загальна рентабельність (збитковість) власного капіталу)	8,38	6	1,27	10	-49,33	6	30,77	1	5,36	11	10
5	<i>Інші показники</i>											
5.1	Знос основних засобів, % (коефіцієнт зносу основних засобів)	77,19	4	40,57	5	53,81	9	53,94	8	48,76	8	8
5.2	Частка простроченої дебіторської заборгованості, %	0	11	0	11	0	11	0	11		11	6
5.3	Частка простроченої кредиторської заборгованості, %	0	11	0	11	0	11	0	11	386,51	11	6
	<i>Інтегрований показник фінансового стану</i>	7,70	8,37	5,56	4,76	7,44	-	-	-	-	-	-
	<i>Рейтинг фінансового стану</i>	А	А	Б	Б		-	-	-	-	-	-

